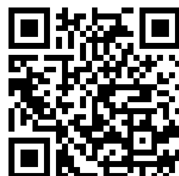






GRAMATIKA LATINSKA

izradio

za naše potrebe

Luko Zore

c. k. učitelj na Gimnaziju u Dubrovniku.



U DUBROVNIKU

Tiskom Dragutina Pretnera

1871.

Pristup.

Evo na svijetlo izlazi moja latinska gramatika. Ovoga sam se posla latio jedino zato što sam zanesen za napretkom mladeži naše, koja se sad odgaja, barem na nekim gimnazijima, svojim jezikom. Kad sam radio, bijahu preda mnom gramatike Putscheova, Schultzeva a najviše Veberova (nju sam uprav preradio), a što u njih nema, a u mene se nalazi, tomu sam se ili sam domislio ili čuo u Beču kao slušalac filologije. Poglavita mi je namjera bila praktičnu gramatiku sklopiti, ako i nije baš moja posve praktična, jer cijenim da će obilnijem plodom uroditi nego teoretična.

Bio sam naumio sve oblike ujedno štampat za I. i II. gim. razred, no kad su prosugjivali rukopis gg. Budmani, Peričić i Riboli moji poštovani takmenici (kojim sam zahvalan na dičnoj po me kritici), bi odregjeno da se lašnji oblici pečate na po se za I. razred, a što je trudnje da se sabere u drugu knjižicu za II. razred.

Svakomu je poznato da je teško i sintaksu od oblikâ razlučiti, kamo li oblike od oblikâ. Zato ako je što nesmotreno dignuto što je trebalo da stoji ili ostavljeno što je trebalo da se digne, neka učitelj popunja ili nadostavlja, jer upravo nije ni vremena bilo da se o tome vele misli.

Tako će i sintaksa bit na dvoje razdijeljena.

Svakomu za cijelo udaraće u oko što u mojoj gramatici nema akcenatâ poviše slogovâ riječi, i što nema grčkijeh slovâ gdje treba, a to je sve zato nedostatno što je i pečatnja još nedovršena, ali što prije biće potpuna. Kako se moglo, i toj se

oskudici doskočilo. Povrh dugijeh slogovâ gdje je prijeka potreba stavio sam biljeg ^, a poviše kratkijeh ˇ. Isti biljeg dugi ^ stavio sam u gen. mn. našima riječima povrh zadnjega samoglasna da djetetu ne zapinje jezik u čitanju nego da odma vidi da je gen. mn.

Ova prva knjižica izragjena je po našemu pravilniku (Organisations-Entwurf). Sasvim tim potreba je gdje te gdje da učitelj na jakorječ razjasni učenicima koje pravilo sintaktičko, kao pravilo acc. cum infinito i vezni način sa česticama.

Na svrhu ovdje dužnost mi je zahvaliti c. k. Visokomu Pokrajinskomu školskomu vijeću, koje, pokli čuje kritiku, odredi da pečatanje podupre vladin novac. Poimence pak zahvaljujem iskreno **Dr. Franu Danilu** vladinu savjetniku za školske posle, koji se srčano zauzimlje za napredak naše omladine.

Jedina utjeha i nagrada mojega truda biće mi, ako se njim bude ikoliko okoristio mladi naš naraštaj.

Luko Zore.

OBLICI

DIO PRVI

KNJIŽICA PRVA

(za I gimnazijalni Razred).

Gramatika se dijeli u dvoje: 1) u oblike (forma) gdje je riječ o zvukovima, imenima, glagolima i česticama (particula); 2) u sintaksu koja uči kako se slagaju u govor naučeni oblici.

Poglavlje I.

Zvukovi.

§. 1.

Latinskijeh je slova 24: a (A), b (B), c (C), d (D), e (E), f (F), g (G), h (H), i (I), k (K), l (L), m (M), n (N), o (O), p (P), q (Q), r (R), s (S), t (T), u (U), v (V), x (X), y (Y), z (Z).

Kako se vidi, 6 je samoglasnijeh *(vocales)*, a 18 suglasnijeh *(consonantes)*. **j** nema megju latinskijem slovima, a **i** služi za samoglasno i suglasno.

§. 2.

U latinskom jeziku ima dugijeh i kratkijeh samoglasnijeh, a ima i sastavljenih t. j. dvoglasnijeh koja se vazda dugo izgovaraju. Obična su **ae, oe, au**; rijetko **eu** kao **heu, ceu,** a rijegje **ei** i **ui** kao **hei, hui.**

§. 3.

Rimljani su pisali riječi kako treba da se izgovaraju. Zato n. p. **c** izgovaralo se kao naše **k**. To je kasnije postalo da **c** pred **i** i **e** glasi kao naše **c** ili **č**. Tako i **g** glasilo je kao naše **g**, u riječi gora; **h** kao u riječi kruh. **K** se uvuklo poslije u dvije riječi kalendae i kartago. **Q** sa **u** zamjenja se sa **c** kao *loquutus* i *locutus*. I **t** se vazda od starine izgovaralo kao naše **t** svegj isto; samo poslije glasilo je kao **z** talijanski kad je dolazilo sa **i** pred jednijem samoglasnijem, n. p. *lectio* izgovori leczio. Ali ako **t**, **s** ili **x** pred njim stoje ne mijenja zvuka, n. p.

Bruttii, ostium, mixtio; i još pred priljepkom neodregjenog načina **er** u pjesnika n. p. *admittier*, *petier* mješte *admitti*, *peti*; suviše u tugjim riječima kao *Aegyptius*. *Miltiades*.

(O prosodiji biće riječ na svome mjestu.)

Poglavlje II.

Imena.

§. 4.

Riječi su u latinskom jeziku po njihovu obliku ili sklonive t. j. njihovi se nastavci mijenjaju; ili nesklonive t. j. njihovi se oblici ne mijenjaju. Sklonive su imena i glagoli a nesklonive čestice.

Primjedba. Osnova je riječi ono što od nje ostane kad se okrne nastavak; nastavak je što pri osnovu prione a oblik je ono što postane kad se složi osnova s nastavkom, n. p. u riječi žena, žen je osnova, a **a** nastavak, sve zajedno žen-**a** je oblik.

§. 5.

Imena se dijele na samostavnike n. p. *homo*, čovjek; na pridjeve, *bonus*, dobar; i na zamjenice, *ego*, ja.

§. 6.

Samostavnici su imena kojim se bilježi ili osoba ili stvar ili ideja. Oni se dijele na imena: *a)* općena kojim bilježimo cijelu vrstu osobâ ili stvarî, n. p. *domus* kuća; *homo* čovjek; *animal* živina; *b)* vlastita kojim bilježimo samo jednu osobu ili stvar ili jedan dio, n. p. *Hannibal*, *Dubrovnik*, *Petar*; *c)* skupna kojim bilježimo više osobâ ili stvarî kao cijelinu, n. p. *populus* puk; *esercitus* vojska.

§. 7.

Samostavnici su u latinskom jeziku kao i u našem trostrukoga roda; *pater* otac, muškoga; *mater* mati ženskoga; *lignum* drvo srednjega. Što služi za muško i žensko zove se obojega roda, n. p. *infans* dijete; *civis* gragjanin.

Rod samostavnika pozna se više puta po njihovu zlamenovanju, i to po ovim pravilima; što se s njima ne slaga razabraće se iz riječnika:

1. Muškoga su roda svi samostavnici koji se protežu na muške; zatim imena rijeka, vjetara i mjeseca kao: *vir* muž, *scriba* pisar, *aries* ovan; pak *Tiberis*, *Garumna*, *aquilo* sjever, *september* i ost.

2. Ženskoga su roda svi samostavnici koji obuzimlju ženske, pak ne smeta i da dospjevaju na **um**; za tim imena gradova, država, otoka i stabala, kao *mulier* žena, *Glycerium* (djevojačko ime), *Corinthus*, *Aegyptus*, *Delus*, *quercus* hrast i ost.

3. Srednjega su roda sve nesklonive riječi bile samostavnici ili služile za njih, kao *fas* pravo, *nefas* krivica, *gummi* smola, *scire tuum* tvoje znanje, *meum philosophari* moje mudrovanje.

Sklonidbe.

§. 8.

Kad se sklanja, valja paziti na dvije stvari, na broj i na padež. Broj je dvostruk: jednina i množina. Jednina služi kad se govori o jednoj stvari, a množina kad je riječ o više njih. Padeža ima 6 za svaki broj: Nominativ, Genitiv, Dativ, Akuzativ, Vokativ i Ablativ.

U latinskom jeziku ima pet sklonidaba. Genitiv I. dospjeva na **ae**, II. na **i**, III. na **is**, IV. na **us**, V. na **ei**. Da bi se pogodilo po kojoj sklonidbi ide koja riječ, treba uz njezin nom. poznat i gen. Za sve sklonidbe valja znati 1. da su svim imenima srednjega roda nom., ak. i vok. jednaci megju sobom i da u množini dospjevaju na **a**. To opazi i u našem jeziku, n. p. stado ima ova tri padeža jednaka, a u množini stada za sva tri.

Nešto o glagolu.

§. 9.

Već ovdi treba nešto o glagolu navesti, t. j. sadašnja vremena aktivnoga i pasivnoga da se oblici bolje nauče i u glavu učeniku utvrde. (1)

1) Učitelju ostavljam da opomene djecu kako se slagaju u govor glagol aktivni i pasivni. (vid. §. 34).

Sadanje aktivnoga.

Pokazni *(indicativus)*.

		I.	II.
Jedn.	1.	*amo* ljubim,	*moneo* opominjem,
	2.	*amas* ljubiš,	*mones* opominješ,
	3.	*amat* ljubi,	*monet* opominje,
Mn.	1.	*amamus* ljubimo,	*monemus* opominjemo,
	2.	*amatis* ljubite,	*monetis* opominjete,
	3.	*amant* ljube.	*monent* opominju.

		III.	IV.
Jedn.	1.	*lego* čitam,	*audio* čujem,
	2.	*legis* čitaš,	*audis* čuješ,
	3.	*legit* čita,	*audit* čuje,
Mn.	1.	*legimus* čitamo,	*audimus* čujemo,
	2.	*legitis* čitate,	*auditis* čujete,
	3.	*legunt* čitaju.	*audiunt* čuju.

Zapovjedni *(imperativus)*.

		I.	II.
Jedn.	2.	*ama* ljubi,	*mone* opomeni,
Mn.	2.	*amate* ljubite.	*monête* opomenite.

		III.	IV.
Jedn.	2.	*lege* čitaj,	*audi* čuj,
Mn.	2.	*legite* čitajte.	*audîte* čujte.

Neodregjeni *(indefinitus)*.

I.	II.	III.	IV.
amare ljubiti,	*monêre* opomenuti,	*legere* čitati,	*audire* čuti.

Sadanje pasivnoga.

Pokazni.

		I.	II.
Jedn.	1.	*amor* ljubljen sam,	*moneor* opomenut sam,
	2.	*amaris* ljubljen si,	*moneris* opomenut si,
	3.	*amatur* ljubljen je,	*monetur* opomenut je,
Mn.	1.	*amamur* ljubljeni smo,	*monemur* opomenuti smo,
	2.	*amamini* ljubljeni ste,	*monemini* opomenuti ste,
	3.	*amantur* ljubljeni su.	*monentur* opomenuti su.

	III.	IV.
Jedn.	1. *legor* čitan sam,	*audior* čuven sam,
	2. *legeris* čitan si,	*audiris* čuven si,
	3. *legitur* čitan je,	*auditur* čuven je,
Mn.	1. *legimur* čitani smo,	*audimur* čuveni smo,
	2. *legimini* čitani ste,	*audimini* čuveni ste,
	3. *leguntur* čitani su.	*audiuntur* čuveni su.

Zapovjedni.

	I.	II.
Jedn.	2. *amare* budi ljubljen,	*monêre* budi opomenut,
Mn.	2. *amamini* budite ljubljeni.	*monemini* budite opomenuti.
	III.	IV.
Jedn.	2. *legere* budi čitan,	*audire* budi čuven,
Mn.	2. *legimini* budite čitani.	*audimini* budite čuveni.

Neodregjeni.

I.	II.
amari bit ljubljen.	*moneri* bit opomenut.
III.	IV.
legi bit čitan.	*audiri* bit čuven.

Po ova četiri glagola idu svi ostali. Kojim je harakter **a** po *amare*, kojim je **e** po *monêre*, koji nemaju haraktera po *legere*, kojim je **i** po *audîre*.

Osim navedenijeh oblika potrebni su prijeko i oni glagola *sum*. Evo ih:

Sadanje.

Pokazni.

Jedn.	1. *sum* jesam (sam),	Mn.	1. *sumus* jesmo (smo),
	2. *es* jesi (si),		2. *estis* jeste (ste),
	3. *est* jest (je).		3. *sunt* jesu (su).

Zapovjedni.

Jedn. 2. *es* budi,
Mn. 2 *este* budite.

Neodregjeni.

Esse biti.

Ostalo o glagolima na svom mjestu.

Vježbanje.

Laudas 1). Docet 2). Tegimus 3). Nutriunt 4). Numerate 5). Sile 6). Carpe 7). Haurite 8). Errarc 9). Miscêre 10). Rodere 11). Sepire 12). Amor. Deleris 13). Cogitur 14). Sarciuntur 15). Laudamini. Delêre (zap.) Fulcimini 16). Dici 17). Laudari. Estis. Est. Esse.

1 hvaliti, 2 učiti, 3 pokrivati, 4 hraniti, 5 brojiti, 6 mučati, 7 trgati, 8 crpiti, 9 zabluditi, 10 miješati, 11 glodati, 12 oplesti, 13 uništiti, 14 usilovati, 15 pokrpiti, 16 poduprijeti, 17 reći.

Zovem 1). Opominješ. Čitamo 2). Čujete. Mučite. Miješaj. Ljubite. Hvaljen sam. Uništeni su. Budite hranjeni. Bit učen. Bit čuven. Jesam. Jesu. Budi. Jest.

1 vocare, 2 legere.

§. 10.

Ogled svršetaka svijeh sklonidaba.

	I.	II.	III.	IV.	V.
Jednina		m. sr.		m. sr.	
N.	a	us er, um	neograničen	us, u	es
G..	ae	i	is	us us	ei
D.	ae	o	i	ui u	ei
Ak.	am	um	em, im (srednji rod kao nom.)	um, u	em
V.	a	e er, um	kao nom.	us, u	es
Ab.	a	o	e, i	u	e
Množina			sr.		
N.	ae	i, a	es, a, ia	us, ua	es
G.	arum	orum	um, um,	uum	erum
D.	is	is	ibus	ibus, ubus	ebus
Ak.	as	os, a	es, a, ia	us, ua	es
V.	ae	i, a	es, a, ia	us, ua	es
Ab.	is	is	ibus	ibus, ubus	ebus

Prva sklonidba.

§. 11.

Po I. sklonidbi idu imena kojim gen. dospjeva na **ae**. Nom. svih imena ove sklonidbe dospjeva na **a**.

Jedn.	n.	**a**	*mens***a** trpeza.
	g.	**ae**	*mens***ae** trpeze.
	d.	**ae**	*mens***ae** trpezi.
	ak.	**am**	*mens***am** trpezu.
	v.	**a**	*mens***a** trpezo.
	ab.	**a**	*mens***a** trpezom (1).
Mn.	n.	**ae**	*mens***ae** trpeze.
	g.	**arum**	*mens***arum** trpezâ.
	d.	**is**	*mens***is** trpezama.
	ak.	**as**	*mens***as** trpeze.
	v.	**ae**	*mens***ae** trpeze.
	ab.	**is**	*mens***is** trpezama (2).

Ovako se sklanjaju i svi pridjevi *(adjectiva)* i dionici *(participia)* na **a** kao: m*agna* velika, *amata* ljubljena; dakle nom. *mensa magna* trpeza velika, gen. *mensae magnae* trpeze velike i ost. (3).

Vježbanje.

Formica 1) est sedula 2). Aquila 3) est magna. Porta 4) firma 5) est. Via 6) tuta 7) est. Ranae 8) sunt parvae 9). Puellae 10) sunt piae 11). Umbra 12) terrae 13) rotunda 14) est. Historia 15) est magistra 16) vitae 17). Sicilia est insula 18). Columbae 19) sunt bestiae 20) timidae 21). Fortuna 22) vitae dubia 23) est. Sedula puella scholam 24) amat. A 25) bona 26) puella modestia 27) amatur. In 28) aqua 29) ranae sunt. Opacae 30) silvae 31) bestiis feris 32) iucundae 33) sunt. Densa 34) umbra silvarum multis 35) plantis 36) noxia 37) est. Rosae 38) pulchrae 39) sunt.

1 mrav. 2 brižljiv, a, o. 3 oro, 4 vrata, 5 tvrd, a, o, 6) put. 7 bezbjedan. na, o, 8 žaba, 9 malahan, na, o, 10 djevojka, 11 pobožan na, o, 12 sjena, 13 zemlja, 14 obal, la, o, 15 povijest, 16 učiteljica, 17 život, 18 otok, 19 golub 20 živina, 21 plašiv, a, o, 22 sreća, 23 sumljiv, a, o, 24 skula, 25 od, 26 dobar, a, o, 27 skromnost, 28 u, 29 voda, 30 tmast a, o, 31 dubrava, 32 divlji, a, e, 33 ugodan, na, o, 34 gust, a, o, 35 mnogi, a, o 36 dub, 37 štetan, na, o, 38 ruža. 39 lijep na, o.

---

1) Po zlamenovanju ova naša forma odgovara latinskoj kad je bez predloga, premda po formi ne sudaraju se.

2) Opazi isto.

3) Već ovdi učitelj treba da uputi djecu kako se slagaju pridjevi sa samostavnicima. (vid. §. 23 pr).

Žaba je malahna. Putovi su dugi 1). Orlovi su velici. Golubi su plašivi. Djevojka je pobožna. Dubrava je tmasta. Mjesec 2) je obal. Afrika je domovina 3) mnogijeh živina. Nastojanje 4) je mravima uzrok 5) obilnosti 6). Mnoge trave 7) štetne su živinama. Dubravu živine ljube. Opice 8) su u velikim dubravama Afrike. Život seoski 9) ljubljen je od djevojaka. U dubravama su divlje živine.

1 longus, a, um, 2 luna, 3 patria, 4 diligentia, 5 causa, 6 abundantia, 7 herba, 8 Simia, 9 rusticus, a, um.

Primjedba 1. Riječ familia kad je složena sa pater mater filius filia ima starodavni gen. na as, dakle pater familias i ost. domaćin.

2. Duae dvije ambae obje čine u dat. i abl. mn. duabus i ambabus. Tako isto Dea boginja filia kći kad sa ženskijem dolazi i muški n. p. Dîs deabusque. Cic.

3. Pridjevi ženskoga roda una, sola i ost. kao i muš. i sred. čine u gen. na **ius** a u dat. na **i** za sva tri roda. O tom na svome mjestu (vid. §. 13 pr. 1).

Vježbanje.

Paterfamilias 1) parsimoniam 2) amat. Ambabus filiabus familias 3) iucunda est vita domestica 4). Gloria 5) Minervae Deabus causa invidiae 6) est. Unius terrae 7) sumus.

1 Domaćin, 2 štednja, 3 kći od kuće, 4 domaći, a, e, 5 slava, 6 nenavidost, 7 zemlja.

Domaćin opominje kćer. Dvjema boginjama Italija je domovina. Kćeri su opomenute od domaćice 1).

1 Materfamilias.

Rod imena prve sklonidbe.

§ 12.

Na **a** su po §. 7. muš. roda sva imena koja se rastežu na muške, kao *scriba* pisar, *nauta* mrnar, *poeta* pjesnik, *incola* stanovnik, *agricola* težak. Ova se sklonidba može lijepo s našom drugom porediti jer n. p. rosa musa poregjujemo sa žena ruka, a nauta scriba sa vojvoda sluga i ost.

Vježbanje.

Agricolis vita rustica iucunda est. Graecia patria poetarum est. In multis insulis piratae 1) sunt.

1 gusar.

Vile 1) su pjesnicima prijateljice 2). Mrnaru su drage prostrane 3) vode. Pisaru je ugodno pisati 4).

1 musa, 2 amica, 3 latus, a, um, 4 scribere.

Druga Sklonidba.

§ 13.

Po drugoj sklonidbi idu sva imena, koja u gen. jedn. dospjevaju na **i.** U nom. svršuju se na us er i um; na ir svršuje se samo vir muž sa složenijem; na **ur** samo pridjev satur sit.

Jedn.	n.	**us, er, um.**
	g.	**i.**
	d.	**o.**
	ak.	**um.**
	v,	**e, er, um.**
	ab,	**o.**

*riv***us** potok,	*soce***r** tast,	*lign***um** drvo,
rivi potoka,	*soceri* tasta,	*ligni* drva,
*riv***o** potoku,	*socer***o** tastu,	*lign***o** drvu,
*riv***um** potok,	*socer***um** tasta,	*lign***um** drvo,
*riv***e** potoče,	*soce***r** tastu,	*lign***um** drvo,
*riv***o** potokom.	*socer***o** tastom,	*lign***o** drvom,

Mn.	n.	**i, i, a.**
	g.	**orum.**
	d.	**is.**
	ak,	**os, as, a.**
	v.	**i, i, a.**
	abl.	**is.**

*riv***i** potoci,	*socer***i** tasti,	*lign***a** drva,
*riv***orum** potokâ,	*socer***orum** tastâ,	*lign***orum** drvâ,
*riv***is** potocima,	*socer***is** tastima,	*lign***is** drvima,
*riv***os** potoke,	*socer***os** taste,	*lign***a** drva,
*riv***i** potoci,	*socer***i** tasti,	*lign***a** drva,
*riv***is** potocima.	*socer***is** tastima.	*lign***is** drvima.

Ovdi spadaju svi pridjevi i dionici na **us, er** (muški) i na **um** (srednji): ali muški samo onda ako im je srednji rod na **um:** n. p. *bonus bonum* dobar dobro, *tener tenerum* mek meko, (ni pošto *vetus,* sr. *vetus, acer,* sr. *acre,* jer ovi idu po trećoj sklonidbi).

Viši broj riječi na **er** izbacaju **e** pred **r** u svima padežima osim u nom. i vok. kao *ager*, *agri*, *agro* i ost. polje. Oni koji ne izbacaju razabraće se iz riječnika.

Vježbanje.

Deus 1) est iustus 2) Equi 3) sunt fidi 4). Cervus 5) timidus 6) est. Pueri 7) sunt laeti 8). Agri sunt frugiferi 9. Lignum est durum 10). Templa 11) sacra sunt. Boni discipuli 12) amantur a magistro 13). Puellae bonos libros 14) legunt. Scriba est doctus 15). Multi poetae Graecorum clari 16) sunt. Parvus puer sum. Bella 17) grata sunt feris populis 18). Beneficium 19) et gratia 20) sunt vincula 21) amicitiae 22). Verba 23) tua 24), domine magister, vera 25) sunt. Piger 26) serve 27) poena 28) tua est iusta. Superbe 39) Domine, servi tui vino 30) ebrii 31) sunt.

1 Bog. 2 pravedan, na, o, 3 konj, 4 vijeran, na, o, 5 jelen, 6 plašljiv, a, o, 7 dijete, 8 veseo, la, lo, 9 plodonosan, na, o, 10 tvrd, a, o, 11 hram, 12 učenik, 13 učitelj, 14 knjiga, 15 znan, a, o, 16 glasovit, a, o, 17 rat, 18 puk, 19 dobročinstvo, 20 milost, 21 savez, 22 prijateljstvo, 23 riječ, 24 tvoj, a, e, 25 istinit, a, o, 26 lijen, 27 rob, 28 pedepsa, 29 ohô, la, lo, 30 vino 81 pijan, a, o.

Prijatelj 1) je dobrostiv 2). Vukovi 3) su okrutni 4). Tvoji učenici su lijeni, moji 5) su brižljivi. Šljeme 6) je hrama visoko 7). Vaša 8) je riječ slobodna 9). Skromnost je ures 10) mladića i djevojaka. Divlji Skita ljubi strijele 11). Virgilius je veliki pjesnik. Oholast 12) je biljeg 13) neznanosti 14). Trepavice 15) su 16) obrana oči 17). U našijem vrtlima 18) mnogi su lijeri 19) i lijepe ruže. Dragi susjede 20), tvoji su hambari 21) puni 22). Dragi učitelju, tvoje prijateljstvo je učenicima veliko dobročinstvo. Svijet 23) je napunjen 24) ćudesima 25) božje 26) svemogućnosti 27).

1 amicus, 2 benignus, a, um, 8 lupus, 4 saevus, a, um, 5 meus, a, um, 6 tectum, 7 altus, a, um, 8 vester, a, um, 9 liber, ra, um, 10 ornamentum, 11 sagitta, 12 superbia, 13 signum, 14 ignorantia, 15 palpebra, 16 munimentum, 17 oculus, 18 hortus, 19 lilium, 20 vicinus, 21 horreum 22 plenus, a, um 23 mundus, 24 refertus a, um, 25 miraculum, 26 divinus, a, um, 27 omnipotentia.

Primjedba 1. ***unus*** jedan, ***solus*** sam, ***totus*** vas, ***ullus*** iko, ***uter*** ko od dvojice, ***alter*** drugi, ***neuter*** nijedan od dvojice, ***nullus*** niko, ***alius*** drugi sa složenijem čine u gen. na **ius** a u dat na **i** dakle ***unius***, ***uni***. ***Alius*** čini ***altus alii*** (mješte ***aliius***, ***aliii***).

2. U vok. riječi na **us** čine na **e**: *rivus*, *rive*, kako i u nas potok potoče. Imena vlastita na **ius** imaju vok. na **i**: *Virgilius Virgili Pompeius Pompei.* Ove slijedi i *filius* i *genius*, *fili geni*. *Deus* u vok. je isto *Deus*; u mn. pak *dii* ili *di*, rijetko *dei*, *deorum*, *diis* ili *dis*, rijetko *deis*, *deos*. *Meus* moj ima u vok. *mi*.

Vježbanje.

Deus est dominus 1) totius mundi. Unius gaudium (2 saepe 3) alterius tristitia 4) est. Magne Pompei, tua facta 5) clara sunt. Unus Deus est; dii Graecorum et Romanorum sunt fabulae 6). Mi fili, vita tua est iucunda. Duobus dominis servire 7) durum 8) est.

1 gospodar, 2 radost, 3 često, 4 žalost, 5 djelo, 6 basna, 7 služiti, 8 opor, ra, o.

Znanost 1) tugja (drugoga) nije tvoja (tuus a, um). Mnoge su riječi srednjega 2) roda (generis). Nastojanje 3) dobrijeh sinova 4) drago je bogovima. Sinko, objema mladićima draga je skula. Moj Bože, tvojim darovima napunjen je svijet.

1 scientia, 2 neuter, a, um 3 diligentia, 4 liber.

Rod riječi druge sklonidbe.

§. 14.

Riječi na **us** ponajviše su muš. roda, na **r** svegj su muš., a na **um** uvijek sr. Žen. su roda na **us** imena *gradova pokrajina* i *stabala* (v. §. 7). Suviše *alvus* trbuh, *humus* zemlja, *vannus* sito rešeto, *colus* kudjelja; zatim grčke riječi na **us** kao *periodus*, *dialectus*, *diametrus*, i ost. Sr. su roda na **us**: *pelagus* pučina, *virus* otrov, *vulgus* svjetina, i ne upotrebljavaju se u množini.

Vježbanje.

Colus sedulae ancillae 1) saepe est vacua 2) lana 3). Humus non semper 4) est humida 5). In Italia multae dialecti 6) sunt. Terra 7) magnam diametrum 8) habet. Vulgus est impium 9). Pelagus longum et latum est.

1 službenica, 2 prazan, na, o, 3 vuna, 4 svegj, 5 vlažan, na, o, 6 dijalekt (narječje), 7 zemlja, 8 promjer, 9 grdan, na, o.

Pun trbuh ne ljubi mudre 1) knjige. Bor 2) je plodonosan. Sito je potrebno 3). Grčka je pučina (more) tiha 4). Svjetina je slijepa 5). Pustinja 6) je puna okrutnijeh živina.

1 doctus, a, um, 2 pinus, 3 necessarius, a, um, 4 placidus, a, um, 5 coecus, a, um, 6 eremus.

Treća sklonidba.

§. 15.

Po ovoj sklonidbi idu sva imena koja u gen. jedn. dospjevaju na **is**. Ova imena u nom. svršuju se ili samoglasnijem ili suglasnijem; na **c** svršuju se samo *lac* i *alec*, a na **t** *caput* sa složenijem. Nastavak riječi u gen. **is** kao i svi ostali nastavci dodaju se osnovi riječi.

Jedn. n.	—	—	Mn. n.	**es, a, (ia),**
g.	**is,**		g.	**um, (ium),**
d.	**i,**		d.	**ibus,**
ak.	**em, (im),**	—	ak.	**es, a, (ia),**
v.	—	—	v.	**es, a, (ia),**
ab.	**e, (i).**		ab.	**ibus.**

I.	II.	III.
exul prognanik,	*dolor* bolest,	*anser* guska,
*exul***is** prognanika,	*dolor***is** bolesti,	*anser***is** guske,
*exul***i** prognaniku,	*dolor***i** bolesti,	*anser***i** guski,
*exul***em** prognanika,	*dolor***em** bolest,	*anser***em** gusku,
exul prognanik,	*dolor* bolesti,	*anser* gusko,
*exul***e** prognanikom.	*dolor***e** bolešću.	*anser***e** guskom.
*exul***es** prognanici,	*dolor***es** bolesti,	*anser***es** guske,
*exul***um** prognanikâ,	*dolor***um** bolestî,	*anser***um** gusakâ,
*exul***ibus** prognanicima,	*dolor***ibus** bolestima,	*anser***ibus** guskama,
*exul***es** prognanike,	*dolor***es** bolesti,	*anser***es** guske,
*exul***es** prognanici,	*dolor***es** bolesti,	*anser***es** guske,
*exul***ibus** prognanicima.	*dolor***ibus** bolestima.	*anser***ibus** guskama.

IV.	V.	VI.
pater otac,	*animal* živina,	*guttur* grlo,
*patr***is** oca,	*animal***is** živine,	*guttur***is** grla,
*patr***i** ocu,	*animal***i** živini,	*guttur***i** grlu,
*patr***em** oca,	*animal* živinu,	*guttur* grlo,
pater oče,	*animal* živino,	*guttur* grlo,
*patr***e** ocem.	*animal***i** živinom	*guttur***e** grlom.
*patr***es** oci,	*animal***ia** živine,	*guttur***a** grla,
*patr***um** otacâ,	*animal***ium** živinâ,	*guttur***um** grlâ,
*patr***ibus** ocima,	*animal***ibus** živinama,	*guttur***ibus** grlima,
*patr***es** oce,	*animal***ia** živine,	*guttur***a** grla,
*patr***es** oci,	*animal***ia** živine,	*guttur***a** grla,
*patr***ibus** ocima.	*animal***ibus** živinama.	*guttur***ibus** grlima.

Po I. izgledu idu *consul* konsuo, *praesul* presjedník, *mugil* (vrsta ribe), *pugil* borilac, *sal* sô, *sol* sunce; po II. sva imena na **or** osim *ador* raž, *aequor* žaplo (more), *marmor* mramor jer ove idu po g u t t u r; po III. sva imena na **er** osim onih kojim je radi blagoglasja umetnuto **e**, te idu po p a t e r; po V. idu sve na **al**, **ar**, **e** osim *sal* sô, *par* par; po VI. samo *murmur* šapat, *sulfur* sumpor (žveplo) i gorirečeni *ador*, *aequor*, *marmor*.

Osnova nije svegj ista što i nom. zato se razlikuju:

I. Imena kojim je osnova posve ista ka i nom. kao: exul, dolor i ost.

II. Imena kojim je osnova različita od nom. Ova razlika biva na nekoliko načina:

1. Osnovi se doda **s** i to: a) bez promjene u osnovi: *urb*-**s** grad, *stirp*-**s** pleme: b) umećući **i**: *av-i-s* ptica, *febr-i-s* groznica; tako su svi pridjevi na **is** *facil-i-s* lasan. Umećući **e** *clad-e-s* poraz, *nub-e-s* oblak; c) mijenjajuć osnovu: *dux*: od *duc-s* vojvoda, *rex* od *reg-s* kralj, *laus* od *laud-s* hvala.
3. **S** osnove ispred nastavka pretvara se u **r**: *mos (moris)* običaj, *flos (floris)* cvijet; a riječi koje su od više slogovâ mogu mijenjati u nom. **s** u **r**: *honor (honoris) honos* i ost.
2. Svakako se osnova mijenja, kao: *nomen* mješte *nomin* (*nominis*) ime, *lepus* od *lepos* (*leporis*) zec, (ali *lepos* ili *lepor lepôris* ures,) *pulvis* mješte *pulver* (*pulveris*) prah, *miles* mješte *milit (militis)* vojnik.
4. Osnovi se u nom. pridjene **e**: *mar-e* more, *ret-e* mreža; ove se riječi sklanjaju kao *animal.*
5. Osnovi se krnji suglasno: *poema* od *poemat* (*poematis*) pjesma, *cor* od *cord* (*cordis*) srce, *leo* od *leon* (*leonis*) lav: a nekim se krnji **n**, pretvarajuć samoglasno bližnje : *consuetudo* od *consuetudin* (*consuetudinis*) navada. *Caro* ima gen. *carnis* meso (put).

V j e ž b a n j e.

Deus est auctor 1) rationis 2). Vapores 3) terrae sunt causa roris 4). Vere 5) et aestate 6) terra floribus ornata 7) est, autumno 8) frugibus 9). Clamor 10) anserum molestus 11) est. Frater 12) fratrem amat. Calliditates 13) vulpium 14) notae 15) sunt. Ratio est omnium artium 16) magistra 17). Cubilia 18) leporum in densis 19) silvis sunt. Multa sunt genera 20) avium et

reliquorum 21) animalium. Imperator 22) fortem 23) et audacem (24 militem 25) amat. Malum 26) saepe dulce 27) est, numquam 28) utile 29). Sermones 30) sapientium 31) virorum docilibus 32) pueris utiles sunt. Autumno uberes 33) agri pleni sunt frugum. Inerti 34) viro omnis 35) labor 36) difficilis 37) est. Canes 38) et equi animalia fidelia sunt.

1 otac, 2 razum, 3 para, 4 rosa, kiša, 5 proljeće, 6 ljeto, 7 urešen, a, o, 8 jesen, 9 plod, 10 kriještanje, 11 nesnosan, na, o, 12 brat, 13 lukavština, 14 kuna, 15 poznat, a, o, 16 zanat, 17 učiteljica, 18 leglo, 19 gust, a, o, 20 rod (vrsta), 21 ostali, a, o, 22 vojvoda, 23 snažan, na, o, 24 smio la, lo, 25 vojnik, 26 zlo, 27 sladak, ka, o, 28 nigda, 29 koristan, na, o, 30 govor, 31 mudar, ra, o, 32 umiljen, a, o, 33 plodan, na, o, 34 bestužan, na, o, 35 svaki, a, o, 36 rabota (radnjâ), 37 trudan, na, o, 38 pas.

Bog je stvoritelj 1) ljudî 2) i živinâ, zemlje sunca i zvijezdâ. Kraljevi su pastijeri 3) pukovâ. Spomenici 4) vojvodâ urešeni su vijencima 5) i cvijećem. Dobro dijete ljubi oca i mater 6). Sloga 7) gragjana 8) uzrok je spasa 9). Govornici 10) ljube pomljive 11) slušaoce 12). Zvijezde su uresi noći 13). Nije svaka rabota lasna. Svi vojnici ljubljeni su od vojvode. Mnoga su djela 14) glasovitijeh ljudi neumrla 15). Vijerni robovi svegj su korisni gospodaru. Plodna su polja težaku korisna. Svi su ljudi umrli 16). Život je kratak 17).

1 creator, 2 homo, 3 pastor, 4 monumentum, 5 corona, 6 mater, 7 concordia, 8 civis, 9 salus, 10 orator, 11 attentus, a, um, 12 auditor, 13 nox (noctis), 14 factum, 15 immortalis, e, 16 mortalis, e, 17 brevis, e.

O padežima jednine.

§. 16.

Ak. jedn. na **im** mješte **em** imaju uvijek imena: a) *ravis* hrapavost, *amussis* ralica, *sitis* žegja, *tussis* kašalj, *vis* snaga; b) imena rijeka i gradova na **is**, kojim je gen. takogjer na **is**: *Tiberis (Tiberim)*, *Albis (Albim)*, *Tigris (Tigrim)*, *Hispalis (Hispalim)*; c) riječi iz grčkoga vira, koje imadu i u grčkom **im**: *Charybdim*, *Neapolim*, *Zeuxim*. Neke riječi pak vrljaju.

Vježbanje.

Aqua et panis 1) sunt remedia 2) contra 3) famem 4) et sitim. Contra vim mortis 5) non est medicamen 6) in hortis. Roma est sita 7) ad 8) Tiberim. Prope 9) Neapolim ignivomus 10) mons 11) Vesuvius est.

1 kruh, 2 lijek, 3 suproć, 4 glad, 5 smrt, 6 lijek, 7 položena, 8 uz, 9 blizu, 10 ognjevit, a, o, (što se ognjem baca), 11 brdo.

Porad 1) groznice i kašlja mnogi učenici nijesu u skuli. Uslijed 2) velike hrapavosti, riječi 3) govornika 4) nijesu bistre 5). Blizu Karidi je Sicilija. Uz Albi je grad 6).

1 propter (s akuz), 2 propter, 3 verbum, 4 orator, 5 clarus, a, um, 6 urbs.

1. Abl. je na **i** svima riječima kojim je ak. samo **im**; suviše i onim na **e al ar** ako im je u gen. dugo **a**, dakle *mari*, *animali*, *exemplari* (izgled); ako im je pak kratko **a**, onda čine na **e**: *sale*, *hannibale*, *baccare* (vrsta zelja), *hepate* (jetra), *iubare* (svijetlost nebeskijeh telesâ), *nectare* (piće bogova). Nekim je nestalan abl.
2. Imaju abl. na **i** i svi pridjevi kojima se barem dva roda razlikuju: *facili*, *celebri*; zatim imena mjeseca, *Septembri Aprili*. Neki vrljaju.

Vježbanje.

Ravi et tussi liberi 1) sumus. Milites fame et siti vexati 2) sunt. Senes sunt liberi vectigali 3) et labore difficili. Mense Aprili meus natalis 4) est, tuus Septembri. Romani 5) ab Hannibale profligati 6) sunt. Nautae sunt in navi 7), gubernator 8) est in puppi 9). Non omnes 10) homines pari animo 11) sunt. Cato urbi Romae saepe consilio 12) utilis fuit. Saepe in paupere viro bonus animus est. Multi cives a feroce hoste 13) vexati sunt.

1 oslobogjen, a, o, 2 trgan, a, o, 3 danak, 4 imendan, 5 Rimljani, 6 razbijeni, 7 brod, 8 krmilar, 9 krma, 10 vas, sva, sve, 11 duh (s gen.), 12 svjet (preved. svjetom), 13 dušman (neprijatelj).

Vi 1) ste trgani silom smrti. Ovce 2) su u toru 3). Vaša 4) je hrana 5) rad žestoke 6) soli neugodna. Proljeća su vrtli krasni rad blagog 7) vonja 8) cvijeća. Tvojim mudrijem svjetom spaseni 9) smo od sile lupežâ 10). Mnogi Galli od Ćesara ubijeni 11) su sjekirom 12). Regulus grdnom 13) smrti bi smaknut 14) od Kartaginezâ. Slika 15) je očina (oca) cvijećem nakićena od preostavšega 16) sina.

1 vos, 2 ovis, 3 ovile, 4 vester, ra, rum, 5 cibus, 6 acris, e, 7 suavis, e, 8 odor, 9 servatus, a, um, 10 latro, 11 occisus, a, um, 12 securis, 13 atrox, 14 occisus, a, um, 15 imago, 16 superstes.

O padežima množine.

I. Sva imena sr. roda kojim je abl. jed. na **i**, imaju nom. ak. i vok. mn. na **ia**, n. p. samostavnici *maria* (more), *vectigalia* (dohodak), *calcaria* (ostanj); pridjevi *paria*, *facilia*, *ingen-*

tia (golem); dionici *amantia* (ljubeći), *sedentia* (sjedeći), *audientia* (čujući), t. j. pridjevi i dionici od jednoga dospjetka. Drugi red poregjenja u sr. rodu mn. ima vazda **a.**

II. Gen. mn. je uvijek na **ium** mješte **um:**

a). svima imenima koji čine nom. mn. na **ia:** *marium, vectigalium, calcarium, felicium, amantium.*

b). Samostavnicima kojim je u nom. i gen. jednaki broj slogovâ; n. p. *nubium* (oblak), *imbrium* (kiša), *carnium* (meso).

Po ovom pravilu ne idu, nego imaju **um;** *vates* prorok pjesnik, *strues* vrpa, *canis* pas, *senex* star, *iuvenis* mlad, *panis* kruh, *pater, mater, accipiter* jaštreb, *frater* brat.

c) Samostavnicima od jednoga sloga na **s** i **x** pred kojim je suglasno, *montium* brdo, *dentium* (zub), *artium* (umjetnost), *mercium* (trgovina).

Vježbanje.

In historia Romana sunt multa exemplaria virtutum 1) civilium 2). Funera 3) sunt tristia 4). In Germania multa et ingentia flumina 5) sunt. Retia 6) venatorum 7) avibus 8) periculosiora 9) sunt quam 10) canes 11). Sidera 12) sunt lumina 13) noctium. Discordia 14) civium et militum saepe causa est ingentium cladum. Multa genera sunt cicurum 15) animalium.

1 krepost, 2 gragjanski, a, o, 3 ukop, smrt, 4 žalostan, na, o, 5 rijeka, 6 mreža, 7 lovac, 8 ptica, 9 opasniji, a, e, 10 nego, 11 pas, 12 zvijezda, 13 svijeća, 14 nesloga, 15 pitom, a, o.

Sva mora i sve zemlje djela 1) su božija (boga). Mnoge su živine gorde 2) i ljudima krvne 3). Viri 4) rijekâ često su na humcima 5) brdâ. Šupljotine 6) su mišâ malahne. Cijena 7) brzijeh konja velika je. Zubi mišji (mišâ) oštri 8) su. Ljeto je doba 9) kratkijeh 10) noćî. Mnoga djela starijeh umjetnosti glasovita su. Počeci 11) gradovâ malahni su. Nagrade 12) prijevarâ i gombanjâ 13) nijesu 14) nikad slatke 15).

1 opus, 2 ferox, 3 hostilis, e, 4 origo, 5 vertex, 6 foramen, 7 pretium, 8 acutus, a, um, 9 tempus, 10 brevis, e, 11 initium, 12 praemium, 13 lis, 14 (prev). su, 15 dulcis, e.

Rod imena treće sklonidbe.

§. 17.

Rod imena ove sklonidbe pozna se po dospjecima, i to po ovijem pravilima:

I. muš. su roda imena na **o**, **or**, **os**, **er** i ona na **es** kojim gen. raste, kao *sermo* govor, *amor* ljubav, *venter* trbuh, *gurges (gurgitis)* vitô (tla).

1. Od onijeh na **o** žen. su roda veći dio imena na **do**, **go**, **io**, kao: *consuetudo* navada, *imago* slika, *oratio* govor besjeda i ost. Ovdi spada i *caro* meso (put).
2. Na **or** su sr. roda: *ador* raž, *aequor* pučina, *marmor* mramor, *cor* (*cordis*) srce, a žen. je roda *arbor* stablo.
3. Na **os** su žen. roda: *cos* (*tis*) brus, *dos* (*tis*) prćija, a sr. *os (ossis)* kost, *os (oris*) usta.
4. Na **er** su sr. roda: *cadaver* mrcina, *iter (itineris)* putovanje, *spinther* kopčica, *tuber* čir, *uber* vime, *ver* proljeće, *verber* udarac, *acer* javor, *cicer* grah, *papaver* mak, *piper* papar, *suber* pluto.
5. Žen. su roda na **es** 6 imena koja rastu u gen: *merges (itis)* snop, *seges (etis)* usjev, *teges (etis)* pokrivalo, *merces (êdis)* plaća, *quies (*za *inquies* i *requies*, *etis)* mir (nemir,) *compes (edis)* okovi. Jedina riječ *aes (aeris)* mjed (bakar novac) sr. je roda.

Vježbanje.

Leo 1) est rex 2) animalium. Vestri labores molesti sunt. Flores rore 3) puro ornati sunt. Anseres 4) magni sunt, passeres 5) parvi. Gurgites 6) parvis navibus periculosi 7) sunt. Omnes homines valetudinem 8) bonam amant. Imagines 9) patrum et matrum filiis carae sunt. Multae orationes 10) Ciceronis servatae sunt. Cardines 11) ferrei sunt. Margo 12) terrarum longus est. Papiliones 13) sunt pulchri, vespertiliones 14) sunt foedi 15). Aequor est planum 16). Arbores sunt altae et frugiferae 17). Cotes sunt durae. Os rubrum 18) non semper signum est bonae valetudinis. Cadavera sunt foeda. Verbera sunt ingrata 19). In alto mari non sunt

parvae lintres 20). Virtus mercedem suam certam 21) habet. Latro 22) ferrea compede est vinctus 23). Aes est pretiosum 24).

1 lav, 2 kralj, 3 rosa, 4 guska, 5 vrabac, 6 vitô, (tla), 7 opasan, na, o, 8 zdravlje, 9 slika, 10 besjeda, 11 stožer, 12 okrajak, 13 ljepirica, 14 riljak, 15 gadan, na, o, 16 ravan, na, o, 17 plodonosan, na, o, 18 crven, a, o, 19 mrzeć, a, e, 20 lagja, 21 stalan, na, o, 22 lupež, 23 svezan, a, o, 24 dragocijen, a, o.

Govor je dug. Čast kreposti velika je. Običaji su naši lijepi. Vilama nije mio pun trbuh 1). Mnogi su ljudi tvrdi kao 2) hrekovi 3). Jakost 4) vojnika velika je. Nepoznat 5) je vir 6) mnogijeh riječi. Naša su činjenja 7) različita 8). Red je svijeta čudnovat 9). Javor je lijep. Vama je drago (vos amatis) meso praćje 10), nama govegje 11). Ćesar bi straćen 12) krvavijem 13) mačem 14) svojih neprijateljâ. Srce 15) čovjeka leži 16) na lijevoj 17) strani 18). Velika prćija često je uzrok velike oholasti 19). Proljeće je krasno 20). Papar pali 21). Težacima su mili puni snopovi 22). Pokrivalo je tvrdo.

1 venter, 2 sicut, 3 stipes (itis), 4 fortitudo, 5 obscurus, a, um, 6 origo, 7 actio, 8 varius, a, um, 9 mirus, a, um, 10 suillus, a, um, 11 bubulus, a, um, 12 occisus, a, um, 13 cruentus, a, um, 14 pugio, 15 cor, 16 situm est, 17 sinister, ra, um, 18 pars, 19 superbia, 20 amoenus, a, um, 21 acer, is, e, est, 22 merges.

II. Žen. su roda riječi na **as**, **is**, **aus**, **x**; na **es** koje u gen. ne rastu; na **s** sa suglasnijem pred ovim **s**: *aetas* godine, *avis* ptica, *laus* hvala, *pax* mir, *nubes* oblak, *hiems* zima.

1. Na **as** muš. su roda: *as (assis)* novac, *mas (maris)* muški, *vas (vadis)* jamac; od grčkijeh riječi sve na *as (antis)*, *adamas* nerazdrobivi kamen ili kov, *elephas* slon. Na **as** su sr. roda samo *vas (vasis)* sud i nesklonive riječi *fas* i *nefas* pravo i nepravo.

2. Na **is** muš. su roda sva imena koja u gen. rastu, i sljedeća koja u gen. ne rastu: *amnis* rijeka, *crinis* vlas, *finis* svrha, *funis* konop, *ignis* oganj, *panis*, *penis* rep, *axis* vreteno, *cossis* grizlica, *callis* ulica, *canalis* konô, *cassis* ćesa od lova, *caulis* struk vlat, *collis* humac, *ensis* sablja, *fascis* kita šibâ, *follis* mijeh, *fustis* bič, *mensis*, *orbis* krug, *piscis* riba, *postis* stožer, *scrobis* jama, *sentis* drača, *torquis* ogrljaj *torris* vatra požega, *unguis* nokat, *vectis* poluga, *vermis* crv. Zatim i pridjevi koji služe za samostavnike i kod kojih se razumije muški samostavnik, kao: *Aprilis*, *Quintilis (men-*

sis), *annalis* ili obično *annales (libri)* ljetopisi, *iugalis* ili *iugales (equi)* konjevi od jarma, *molaris (lapis, dens)* žrvanj, kutnji, *natalis (dies)* rodni dan, *pugillaris* ili *pugillares (libelli)* listnica. Zatim imena rijeka na **is** kao *Albis* (vigji §. 7).

3. Riječi na **ex** muš. su roda, osim *forfex* nožice, *lex* zakon, *nex* ubojstvo, *prex* molitva, *supellex* pokujstvo, *frex* smet gnusoba, i neka imena bilja kao *ilex* hrast, *vitex* (vrsta stabla), *carex* rogoža. Na **ix** muš. su roda *phoenix* ptica feniks, *calix* čaša, *fornix* svod, *varix* (neka žila).
4. Od imena na **s** pred kojim je suglasno, ove su riječi muš. roda: *dens* zub, *fons* vir vrutak, *mons* brdo, *pons* most, *rudens* čelo (gumina). Ovdi spadaju mnogi pridjevi što zamjenjuju samostavnike: *confluens* ili *confluentes (amnis* ili *amnes)* uviruća rijeka, *torrens (amnis)* potok, *occidens* ili *oriens (sol)* zapad ili istok. Amo idu i složene riječi *tridens* i *bidens* trozublja i ost. (kad *bidens* zlamenuje dvogodišnju ovcu, onda je žen. roda).

Vježbanje.

Societatis 1) humanae 2) vinculum 3) est ratio et oratio. Vera pietas 4) fons est verae felicitatis 5). Etiam 6) mali homines saepe pulchras vestes 7) habent. Vox 8) humana est nuntia 9) laudis divinae. Multae aves albae sunt, cornices 10) sunt nigrae. Nubes est densa. Hiems aspera est, aestas amoena. Multae urbes 11) antiquae 12) celsas 13) arces 14) habent. Boni hominis frons 15) semper serena 16) est. Multi artifices 17) assem 18) magis 19) amant, quam 20) artem 21). Vas aureum pretiosum est. Fas est honestum, nefas turpe. Homines magnum amorem habent sui sanguinis 22). Multi pisces rapaces sunt. Aves rapaces acutos ungues habent. Annales historiae romanae pleni sunt illustrium virorum. Codices 23) antiqui doctis viris cari sunt. Preces piorum hominum Deo gratae sunt. Calix est plenus. In Helvetia multi et alti montes sunt. Multi torrentes hieme magni et saevi 24) sunt.

1 društvo, 2 ljucki, a, o, 3 savez, 4 pobožnost, 5 čestitost, 6 i, 7 haljina, 8 glas, 9 navjestiteljica, 10 vrana, 11 grad, 12 davan, na, o, 13 višnji, a, e, 14 kula, 15 čelo, 16 vedar, ra, o, 17 umjetnik, 18 novac, 19 više, 20 nego, 21 umjetnost, 22 krv, 23 spis, 24 nadut, a, o.

Veliko je veličanstvo 1) dostojanstva 2) kraljevskoga. Brižljive pčele od velike su koristi 3). Svaka je prijevara 4) bezbožna 5). Mnogi korjeni 6) lijeci 7) su nemoći 8). Klak 9) je bio. Lukava 10) kuna 11) živina je mnogijeh hitrinâ 12). Oblaci su crni. Smrt je grka 13). Crvi su maleni i meki 14). Moj je imendan danas 15). U Španji su neizbrojne stoke 16) nježnijeh 17) ovacâ 18). Na visokijem vrsima 19) brdâ i ljeti 20) je snijeg 21). Buhe 22) su malahne. Zakon je oštar 23). Zubi mnogijeh riba su tvrdi i oštri 24). Istok je protivan 25) zapadu 26).

1 maiestas, 2 dignitas, 3 utilitas, 4 fraus, 5 impius, a, um, 6 radix, 7 medicamen, 8 morbus, 9 calx, 10 callidus, a, um, 11 vulpes, 12 ars, 13 amarus, a, um, 14 mollis, 15 hodie, 16 grex, 17 tener, a, um, 18 ovis, 19 vertex, 20 aestate, 21 nix, 22 culex, 23 severus, a, um, 24 acutus, a, um, 25 oppositus, a, um. 26 (prev. s dat.).

III. Sr. su roda imena na **e**, **l**, **ur**, **us**, **men**, **ma**; zatim *lac* (*lactis*) mlijeko, *alec* (vrsta jela od riba), *caput* glava, *occiput* zatilak, *sinciput* pô glave, i grčke riječi na **i**, **y**.

1. Na **l** muš. su roda samo *sal* sô, *sol* sunce, *mugil* (vrsta ribe).
2. Na **men** muš. su roda *flamen* svećenik, *hymen* bog ženidbe.
3. Na **ur** muš. su roda *furfur* klija (tijesto,) *astur* jej, *turtur* grlica, *vultur* jastreb.
4. Na **us** su žen. roda imena od više slogovâ kojim je u gen. dugo **u**; *iuventus* mladost, *salus* zdravlje (spas), *senectus* starost, *servitus* ropstvo, *virtus* krepost, *incus* nakovan, *palus* blato, *subscus* kuka, *tellus* zemlja; zatim *pecus* (*udis*), živinče ali *pecus* (*oris*) živinčad sr. je roda. Ovdi spada *grus* ždrô i *sus* prasac. Na **us** su muš. roda *lepus* zec, *mus* miš i grčka riječ *tripus* (*odis*) tronog.

Vježbanje.

Retia 1) piscatorum 2) firma 3) sunt. Mel 4) dulce est, fel 5) est amarum. Omnia animalia pullos 6) suos amant. Fulgur 7) est lucidum 8). Anseres magnam vocem 9) habent. Corpora 10) nostra mortalia 11) sunt. Etiam aurea calcaria 12) acutos dentes habent. Gramen 13) est tenerum et molle, stramen 14) est asperum 15). et durum. Ilias est clarum poema Homeri. Sol est splendidus 16). Flamen est sacerdos 17). Vultures magni et rapaces sunt. Iuventus est laeta, senectus est morosa 18). Oves sunt pecudes 19) la-

nigerae 20). Pecora 21) sunt utilia. Sus est sordida 22) et foeda. Canes sunt hostes timidorum leporum.

1 mreža, 2 ribar, 3 tvrd, a, o, 4 med, 5 žuč, 6 gojenac, ca, 7 munja 8 svijetal, la, o, 9 glas, 10 tijelo, 11 umrli, a, o, 12 ostruga, 13 trava, 14 postelja 15 surov, a, o, 16 sijajan, na, o, 17 svećenik, 18 stavan, na, o, 19 životinja, 20 run, a, o, 21 stoka, 22 gnusan, na, o.

More je neizmijerno 1). Ugodan je romon 2) potokâ. Bjelokost 3) je tvrda. Duševnost 4) opaka 5) teško 6) je breme 7). Lijenost 8) je velika sramota 9). Velike čete 10) Persijanacâ pogubljene 11) su od Grkâ. Zagonetke 12) su djeci drage. Sô je potrebna 13). Plašive grlice stanuju (domicilia habent) u dubravama. Ropstvo teško je. Sam Bog je vir našega zdravlja 14). Ljudi su gospodari svekolike 15) zemlje. Mačke 16) nepriatelji su malijeh mišâ.

1 immensus, a, um, 2 murmur, 3 ebur, 4 conscientia, 5 malus, a. um, 6 durus, a, um, 7 onus, 8 pigritia, 9 dedecus, 10 agmen 11 occisus, a, um 12 aenigma, 13 necessarius, a, um, 14 salus 15 universus, a, um, 16 felis.

Vježbanje za svu treću sklonidbu.

Annus 1) quatuor 2) partes 3) habet; ver 4), aestatem, autumnum 5), hiemem. Historia est testis 6) temporum 7), lux 8) veritatis 9) et nuntia vetustatis 10). Ravi et tussi liberi sumus. Tempus fugax 11) et irreparabile 12) est. Parvi passeres molestae aves sunt. Domicilia 13) hominum praesidium 14) sunt contra vim tempestatis 15). Cyro omnia nomina 16) militum nota erant (bijahu). Facinora 17) veterum Graecorum et Romanorum illustria sunt. Luna lucem suam a sole habet. Mala societas pestis 18) est morum bonorum. Lepores teneram carnem habent. Sal marium amarus est.

1 godište, 2 četiri, 3 dio, 4 proljeće, 5 jesen, 6 svijedok, 7 vrijeme, 8 svijetlost, 9 istina, 10 starina, 11 bjegué, a, e, 12 nedoskočiv, a, o, 13 stanište, 14 obrana, 15 godina, 16 ime, 17 djelo, 18 kuga.

Naš je život mali dio vremena. Sama krepost čisti je vir prave hvale. Sa 1) zida 2) neprijateljâ velike su stijene 3) vržene 4) na 5) glave 6) rimskijeh vojnikâ. Kolesâ 7) ostruge imadu gvozdene zube. Zimi su doline 8) često napunjene mnogijem snijegom. Sve živine nemadu vruću 9) krv. Oholi pauni 10) imaju lijepo perje 11), ali 12) grube 13) noge 14). Kosti su staraca slabe 15), a djece su meke. Stara 16) je poslovica 17): Mnoge glave mnoga mnenja 18) (*što u nas:* koliko ljudî, toliko ćudî).

1 a, (s abl), 2 murus, 3 lapis, 4 deiectus, a, um, 5 in (s ak), 6 caput, 7 rota, 8 vallis, 9 calidus, a, um, 10 pavo, 11 penna, 12 sed, 13 foedus, a, um, 14 pes, 15 fragilis, e, 16 vetus, 17 proverbium, 18 sententia.

Četvrta sklonidba.

§. 18.

Po ovoj sklonidbi idu riječi na **us, u,** kojim je gen. na **us.** Sklanjaju se ovako:

Jed.	n. **us, u**	*fruct***us** plod,	*corn***u** rog,
	g. **us, us**	*fruct***us** ploda,	*corn***us** roga,
	d. **ui, u**	*fruct***ui** plodu,	*corn***u** rogu,
	ak. **um, u**	*fruct***um** plod,	*corn***u** rog,
	v. **us, u**	*fruct***us** plodu,	*corn***u** rože,
	ab. **u, u**	*fruct***u** plodom.	*corn***u** rogom.
Mn.	n. **us, ua**	*fruct***us** plodovi,	*corn***ua** rozi,
	g. **uum, uum**	*fruct***um** plodovâ,	*corn***uum** rogâ,
	d. **ibus, ibus**	*fructi***bus** plodovima,	*corni***bus** rozima,
	ak. **us, ua**	*fruct***us** plodove,	*corn***ua** roge,
	v. **us, ua**	*fruct***us** plodovi,	*corn***ua** rozi,
	ab. **ibus, ibus**	*fructi***bus** plodovima.	*corni***bus** rozima.

Primjedba 1. Sljedeća imena čine dat. mn. na ubus mješte ibus: *acus* igla, *arcus* luk, *lucus* jezero, *quercus* hrast, *specus* spila, *pecus* stoka, *artus* zglob, *partus* porod, *tribus* pleme, *veru* ražanj, *portus* luka.

2. Ime *domus* kuća uzimlje neke padeže od druge sklonidbe ovako:

J.	n. *dom***us** kuća,	M. n. *dom***us** kuće,
	g. *dom***us** kuće (*domi* na pitanje gdje?),	g. *dom***uum** *domo***rum** kućâ,
	d. *dom***ui** kući,	d. *domi***bus** kućama,
	ak. *dom***um** kuću,	ak. *domo***s** i *dom***us** kuće,
	v. *dom***us** kućo,	v. *dom***us** kuće,
	ab. *dom***o** i *dom***u** kućom.	ab. *domi***bus** kućama.

Rod imena četvrte sklonidbe.

§. 19.

Imena na **us** muš. su roda, a na **u** sr. Od imena na **us** osam su žen. roda; *acus* igla, *domus*, *penus* hrana, *porticus* potrjemak, *tribus* pleme, *manus* ruka, i ove dvije koje dolaze sa-

mo u mn. *idus quinquatrus*. Na isti način i imena **ženâ i stabalâ**, kao *anus* starica, *nurus* snaha, *socrus* punica. (vid. §. 7).

Vježbanje.

Magna auctoritas 1) fuit senatus 2) Romani. Hostes 3) vehementi 4) impetu 5) militum nostrorum victi sunt. Motus 6) siderum 7) varii sunt. Cervus alta cornua habet. In regionibus 8) septentrionalibus 9) magnum gelu 10) est. In bonis portubus naves 11) tutae 12) sunt. In lacubus et fluminibus 13) multi pisces sunt. Acus tenues 14) sunt et acutae. Domi (doma, u kući) pueri multa gaudia habent.

1 moć, 2 vijeće, 3 neprijatelj, 4 silan, na, o, 5 navala, 6 kretanje, 7 zvijezda, 8 strana, 9 sjeverni, a, o, 10 mraz, 11 brod, 12 bezbjedan, a, o, 13 rijeka, 14 tanak, ka, o.

Vid 1) i sluh 2) imaju prvenstvo 3) nad ostalijem 4) ćućenstvima (gen) 5). Prigibanje 6) koljena 7) biljeg je poštovanja 8). Život ljucki podložen 9) je mnogijem dogogjajima 10). Hram u vašem gradu nareŝen je visokijem lukovima. Velika djela nijesu učinjena 11) zglobima tijela, nego umjetnošću uma 12). U kućama bogatijeh 13) Rimljanâ veliki su potrjemci. Hrastovi su visoci.

1 visus, 2 auditus, 3 principatus, 4 reliquus, a, um, 5 sensus, 6 flexus, 7 genu, 8 reverentia, 9 obnoxius, a, um, 10 casus, 11 factus, a, um, 12 ingenium, 13 dives.

Peta sklonidba.

§. 20.

Po ovoj sklonidbi idu sva imena na **es** kojim je **gen.** na **ei**. Sklanjaju se ovako:

Jed. n.	**es**	*r***es** stvar,	Mn. n.	**es**	*r***es** stvari,
g.	**ei**	*r***ei** stvari,	g.	**erum**	*r***erum** stvari,
d.	**ei**	*r***ei** stvari,	d.	**ebus**	*r***ebus** stvarima,
ak.	**em**	*r***em** stvar,	ak.	**es**	*r***es** stvari,
v.	**es**	*r***es** stvari,	v.	**es**	*r***es** stvari,
ab.	**e**	*r***e** stvarju.	ab.	**ebus**	*r***ebus** stvarima.

Primjedba 1. Samoglasno **e** u dospjetku gen. i dat. kratko je samo u sljedećijeh riječi: *res* stvar, *spes* uhvanje, *fides* vjera.

2. Od riječi koje ovdi spadaju samo *res dies species* imaju potpunu množinu.

Rod imena pete sklonidbe.

§. 21.

Riječi pete sklonidbe sve su žen. roda, osim *dies* dan koja je u jed. ponajviše muš. roda, a u množ. uvijek muš.

Vježbanje.

Administratio 1) reipublicae 2) ardua 3) res est. Pulchra facies 4) non semper est speculum 5) animi boni. Dies 6) diei similis 7) est. Mens 8) hominis magnam aciem 9) habet. Aestate dies longi sunt, noctes breves. Meridies 10) plerumque calidus est. Luxuries 11) saepe est causa paupertatis.

1 obavljenje, 2 država, 3 opor, a, o, 4 lice, 5 ogledalo, 6 dan, 7 sličan, na, o, 8 pamet, 9 oštrina, 10 podne, 11 razmetnost.

Vjera dobra čovjeka tvrda je. Velike naslade 1) često su uzrok velike nesreće 2). Lijepi su redovi stabalâ u vašem vrtlu. Djeci su ugodni dni svečani 3). Dnevi mladosti slični su dnevima proljeća. Zimi su dani kratki a noći duge.

1 voluptas, 2 pernicies, 3 festus, a, um.

Vježbanje za sve pet sklonidabâ.

Mi fili, initium 1) sapientiae 2) est timor 3) domini. Gloria est vana 4). Vertices altorum montium etiam aestate multa nive referti sunt. Templa Deorum multis pulchrisque 5) imaginibus et statuis 6) ornata sunt. Sonitus tonitruum magnus est. In silva sunt longi ordines altarum quercuum et umbrosarum 7) fraxinorum 8). Benigne Deus, tu solus fons es nostrae spei. Nullus homo per 9) omne tempus curis 10) liber est. Maria omnia et omnes terrae plenae sunt operum Dei. Multae res uni iucundae sunt, alteri molestae. Laus tua, antique Horati, diis et deabus grata est. Multi fructus suaves 11) sunt sed noxii, alii amari sed salutares 12).

1 početak, 2 mudrost, 3 strah, 4 tašt, a, o, 5 mješte „et pulchris," 6 kip, 7 kitan, na, o, 8 česvina, 9 za, 10 skrb, 11 sladak, ka, o, 12 zdrav, a, o.

U kreposti su pravi nakiti. Rimljani su pobjegjeni u sijajnom boju kod 1) Kanâ 2). U jednome samom brodu leži spas svekolike 3) države. Korist vijernijeh psetâ i brzijeh konjevâ po-

znata je. Naša ćućenstva su glasnici 4) i tumačitelji 5) zdvornjijeh 6) stvarî. Vojnici su mnoge dane i mnoge noći na 7) oružju. Grube su riječi u lijepijem ustima kao 8) crna 9) otrov 10) u sudu srebrnome 11). Glasoviti Vergile, tvojim stihovima 12) urešena su djela velika. Izmegju 13) Liri i Tiberi mnoga su blata 14). Mudrost je u starcima, a jakost u mlacima.

1 apud, 2 Kannae (arum) 3 totus, a, um, 4 nuntius, 5 interpres, 6 externus, a, um, 7 in (s abl.), 8 sicut, 9 ater, ra, um, 10 virus, 11 argenteus, a, um, 12 versus, 13 inter, (s ak.), 14 palus.

Poglavlje III.

O pridjevu.

§. 22.

Pridjevi su imena koja bilježe svojstvo samostavnika. Pridjevi imaju tri roda, no svi nemaju za sva tri roda posebne dospjetke. Zato se razlikuju tri vrste pridjeva:

I. Pridjevi trostrukoga dospjetka na **us, a, um**, ili **er, a, um.** Dospjeci **us** i **er** muš. su roda, **a** žen. **um** sr. Muš. se i sr. rod sklanja po drugoj sklonidbi, a žen. po prvoj, kao *bonus a, um*; *asper, a, um.*

Primjedba. Neki pridjevi svršuju se u gen. za sva tri roda na **ius**, u dat. na **i** (vid. §. 13. pr. 1).

II. Pridjevi dvostrukoga dospjetka na **is** za muš. i žen. rod. na **e** za sr. Sklanjaju se po trećoj sklonidbi samo što im je abl. jedn. uvijek na **i.**

Primjedba. Mnogi pridjevi na **ris** obikli su u muš. rodu izbaciti **is** pa pred **r** umetnuti **e**, te tako postaju pridjevi trostrukoga dospjetka, ali se isto sklanjaju po trećoj sklonidbi. Taki su *acer* vatren, *alacer* brz, *terrester* zemaljski, *celer* hitar, *celeber* glasovit, *saluber* spasonosan, *paluster* blatav, *puter* smrdeć, *volucer* krilat, *campester* ravan (poljski), *silvester* šumovit, *equester* konjanički, *pedester* pješački; ali je ovijem muš. rod i na **is**; *salubris, equestris, celebris, silvestris, terrestris, palustris.*

III. Pridjevi jednoga dospjetka. Ovdi spadaju svi ostali pridjevi, pa i dionici sadašnjega vremena, a ostali dionici idu megju

pridjeve trostrukoga dospjetka na **us, a, um**. Pridjevi jednoga dospjetka sklanjaju se po trećoj sklonidbi. Ovi imaju abl. jedn. na **i** i na **e**; nom. mn. na **ia** u sr. rodu (na **a** pridjevi drugog reda poregjenja i vetus); gen. mn. na **ium** (na **um** pridjevi drugog reda poregjenja i vetus).

Primjedba. Pridjev se slaga sa samostavnikom u rodu broju i padežu, dakle *bonus homo*, a ne *bona homo*, *boni homo* ili još kakogod nesmotreno.

Vježbanje.

Vita brevis est, ars longa. Audacibus militibus bellum non molestum est. Veteres Germani fortes fuerunt. Sermones sapientium virorum docilibus 1) pueris utiles sunt. Equi sunt alacres, asini sunt inertes. Vita pauperum non omni voluptate 2) vacua est. Totius mundi dominus est Deus. Utri pauperum panem das 3)? Neutri. Via palustris ingrata est. Cicero est celeber orator 4).

1 umiljen, a, o, 2 naslada, 3 dati, 4 govornik.

Zimi su noći duge. Nije svaka radnja lasna. Svi vojnici ljube pametna 1) i vrla 2) vojvodu. Mnoga imena slavnijeh ljudi ne umrla su. Svijet je djelo samoga Boga. Nijednomu težaku nije mila neplodna 3) njiva 4). Opaki sinko, ugodna ti (tibi) je igra, a mrzeća 5) skula.

1 sapiens, 2 strenuus, a, um, 3 sterilis, e, 4 ager, 5 ingratus, a, um.

O poregjenju pridjevâ.

§. 24.

U latinskom jeziku kao i u našem razlikuju se tri reda poregjenja, t. j. prvi *(positivus)*, drugi *(comparativus)*, treći *(superlativus)*. Prvi red pokazuje svojstvo bez ikakva poregjenja, n. p. *clarus* svijetal; drugi red pokazuje da koje čeljade ili stvar pretječe drugu u svojstvu, n. p. *clarior* svijetlji; treći red pokazuje da koja osoba ili stvar, kad ju priličimo s drugima, ima najveće svojstvo n. p. *clarissimus* najsvijetlji. Drugi red postaje dodajuć osnovi pridjeva, kakva je u gen. dospjetke **ior (ioris)** za muš. i žen. rod, a **ius (ioris)** za sr.: za treći se red dodaje na isti način dospjetak *issimus*, *a*, *um*, n. p. *audax*

(audac-is) audacior audacius, audacissimus, a, um; suavis, suavior - ius, suavissimus, a, um; blag, blaži, najblaži. 1)

Primjedba 1. Pridjevi na **er** čine treći red dodajuć nom. **na er** dospjetak *rimus, a, um*, n. p. *pulcher pulcherrimus* najljepši. Isto tako čine treći red i pridjevi *vetus* i *nuperus veterrimus* i *nuperrimus.*

2. Pridjevi sljedeći: *facilis* lasan, *difficilis* trudan, *similis* sličan, *dissimilis* nesličan, *gracilis* nježan i *humilis* podnižan čine drugi red pravilno, a treći red mijenjajuć dospjetak **ilis** u **illimus** n. p. *facillimus*, najlašnji.

3. Složeni pridjevi koji dospjevaju na **dicus ficus i volus** čine drugi red na **entior,** a treći na **entissimus**, kao da im je prvi red na *dicens*, *ficens* i *volens* n. p. *maledicus* pogana jezika (čovjek), *maledicentior*, *maledicentissimus*; *honorificus* častan, *honorificentior*, *honorificentissimus*; *benevolus* dobrostiv, *benevolentior*, *benevolentissimus.* K njima dolaze i ovi na *idus*: *providus*, *providentior*, *providentissimus* brižljiv; *validus, valentior*, *valentissimus* jak moćan. Ovaj ima i *validior validissimus.* Zatim i *egenus, egentior, egentissimus* siromašan.

Vježbanje.

Domus sunt altae, turres sunt altiores, montes sunt altissimi. Vulpes est callidior quam felis. Socrates fuit sapientissimus omnium Graecorum. Cornix 1) est nigra, corvus 2) est nigrior, nox est nigerrima. Orphaeus, Musaeus, Hesiodus et Homerus sunt poetae veterrimi. Homines saepe in simillimo genere vitae dissimillimos mores habent. Vituperare 3) facillimum est, emendare 4) difficillimum. Nihil est magnificentius 5) quam coelum. Egenus parvam consolationem 6) habet in egentiore. Latro ferae est similior quam homini. Senectus corpus facit (čini) infirmius. 7)

1 vrana, 2 gavran, 3 kuditi, 4 popraviti, 5 veličanstven, a, o, 6 utjeha. 7 bolan, na, o.

Najblaži je vonj cvijeća. Najtvrgje je drvo pluto. Kruška 1) je slatka, med je presladak (najslagji). Vojnici su snažni, vojvode su snažniji. Jeleni su brži 2) nego psi. Djela čovjeka su slobodna 3), riječi su slobodnije, duh je najslobodniji. Korisne ra-

---

1) Učitelj će uglaviti djecu kako se u nas razlikuju, n. p. najslagji i presladak, i kako suavissimus znači oboje, no se ne prevagja svegj jednako.

nje često su najtrudnje. Roditelji su sinovima svegj najdobrostiviji prijatelji. Naši vojnici jači su nego vaši. Često ljudi od 4) najpotištenijeg 5) roda na najsijajnije 6) časti 7) uzvišeni su 8). Pećine 9) bijahu 10) kuće najdavnijem ljudima 11).

1 Pirum, 2 velox (cis), 3 liber, a, um. 4 ex (sa abl.), 5 humilis, e, 6 amplus, a, um, 7 honor, 8 producere, 9) specus (us), 10 erant, 11 homo.

O poregjenju nepravilnomu.

§. 24.

Ovdi spadaju pridjevi, kojim postaje drugi i treći red od osnove različne od prvoga reda, ili posve nepravilno. Tako je skoro i u našem jeziku. Najobičniji su:

bonus melior optimus, dobar bolji najbolji.
malus peior pessimus, zô gori najgori.
magnus maior maximus, velik viši najviši.
parvus minor minimus, malen manji najmanji.
multus plus plurimus, mnogi više najviši.
nequam nequior nequissimus, opak opačiji najopačiji.
frugi frugalior frugalissimus, valjan valjaniji najvaljaniji.
dexter dexterior dextimus, okretan okretniji najokretniji.

Primjedba. Plus (pluris) je samostavnik sr. roda, no u mn. (*plures plura)* može bit i pridjev, i tad ga mi prevagjamo „mnogobrojniji."

Vježbanje.

Bona valetudo melior est, quam multum aurum. Adulatores 1) sunt pessimum genus hominum. Socrates vir frugalissimus erat 2). Pessimi parentes 3) saepe optimos filios habent 4). Minima mala 5) elige 6) ex malis. Plurimus est honor auro. Plures sunt gradus 7) societatis 8) hominum. Proditores 9) patriae 10) sunt nequissimi homines.

1 laskatelj, 2 bijaše, 3 roditelj, 4 imati, 5 zlo, 6 izabrati, 7 stupanj, 8 društvo, 9 izdajnik, 10 domovina.

Sunce je više nego zemlja, mjesec 1) manji. Najgora je stvar sramotan život. Bolja je naša kuća nego vaša, a najbolji je hram božiji (Dei). Naše su sluge 2) okretnije neg vaše. Često 3) viša strana 4) bolju dobije 5). Najbolji ljudi najsličniji su bogu. La-

skanje 6) je preveliko zlo. Najviše je dobro 7) zdrava 8) pamet 9) u zdravu tijelu 10).

1 luna, 2 famulus, 3 saepe, 4 pars, 5 vincere (kao legere), 6 adulatio, 7 bonum, 8 sanus, a, um, 9 mens, 10 corpus.

Poglavlje IV.

O brojevima.

§. 25.

Megju pridjeve ide viši dio brojevâ. Poglaviti su 1) glavni (*cardinalia*), 2) redni (*ordinalia*).

1. Brojevi glavni.

§. 26.

Glavni brojevi služe kad se pita: koliko? (quot); sklanjaju se prva tri broja, stotine (počamši od dvijesti) i množina hiljade.

unus una unum.

1 I Jed. n. *unus una unum*, jedan jedna jedno,
g. *unîus unîus unîus*, jednoga jedne jednoga,
d. *uni uni uni*, jednomu jednoj jednomu,
ak. *unum unam unum*, jedan (jednoga) jednu jedno,
v. *une una unum*, jedan jedna jedno,
ab. *uno unâ uno*, jednijem jednom jednijem.

Mn. n. *uni unae una*, jedni jedne jedna,
g. *unorum unarum unorum*, jednijeh jednijeh jednijeh,
d. *unis unis unis*, jednima jednima jednima,
ak. *unos unas una*, jedne jedne jedna,
v. *uni unae una*, jedni jedne jedna,
ab. *unis unis unis*, jednima jednima jednima.

duo duae duo.

2 II Mn. n. *duo duae duo*, dva dvije dva,
g. *duorum duarum duorum*, dvajû dvijû dvajû,
d. *duobus duabus duobus*, dvjema dvjema dvjema,
ak. *duos duas duo*, dva dvije dva,
v. — — — — — —
ab. *duobus duabus duobus*, dvjema dvjema dvjema.

tres tres tria.

3 III Mn. n. *tres tres tria*, tri,
g. *trium trium trium*, trijû,
d. *tribus tribus tribus*, trima,
ak. *tres tres tria*, tri,
v. — — — —
ab. *tribus tribus tribus*, trima.

4 IIII ili IV	*quatuor* četiri (četirijû četirma),
5 V	*quinque* pet,
6 VI	*sex* šest,
7 VII	*septem* sedam,
8 VIII	*octo* osam,
9 VIIII ili IX	*novem* devet,
10 X	*decem* deset,
11 XI	*undecim* jedanaest, (t. j. jedan na deset),
12 XII	*duodecim* dvanaest,
13 XIII	*tredecim* trinaest,
14 XIIII ili XIV	*quatuordecim* četrnaest,
15 XV	*quindecim* petnaest,
16 XVI	*sedecim* šesnaest,
17 XVII	*septemdecim* sedamnaest,
18 XVIII	*duodeviginti* osamnaest,
19 XVIIII ili XIX	*undeviginti* devetnaest,
20 XX	*viginti* dvadeset,
21 XXI	*unus et viginti* dvadeset i jedan,
22 XXII	*duo et viginti* dvadeset i dva,
23 XXIII	*tres et viginti* dvadeset i tri,
	pak tako sve do
28 XXVIII	*duodetriginta* dvadeset i osam,
29 XXVIIII ili XXIX	*undetriginta* dvadeset i devet,
30 XXX	*triginta* trideset,
	pak
40 XL	*quadraginta* četrdeset,
50 L	*quinquaginta* pedeset,
60 LX	*sexaginta* šesdeset,
70 LXX	*septuaginta* sedamdeset,
80 LXXX	*octoginta* osamdeset,
90 XC	*nonaginta* devedeset,

100	C	*centum* sto ili stotina,
200	CC	*ducenti, ae, a,* dvijesti ili dvije stotine,
300	CCC	*trecenti, ae, a,* trista i ost.
400	CCCC	*quadringenti, ae, a,* četrsta,
500	D ili IↃ	*quingenti, ae, a,* pet sto,
600	DC ili IↃC	*sexcenti, ae, a,* šest sto,
700	DCC ili IↃCC	*septingenti, ae, a,* sedam sto,
800	DCCC	*octingenti, ae, a,* osam sto,
900	DCCCC	*nongenti, ae, a,* devet sto,
1000	CIↃ ili M	*mille* tisuća, hiljada,
2000	CIↃCIↃ ili MM	*duo milia* dvije tisuće pak
5000	IↃↃ	*quinque milia* pet tisućâ pak
10000	CCIↃↃ	*decem milia* deset tisućâ, pak
50000	IↃↃↃ	*quinquaginta milia* pedeset tisućâ, pak
100000	CCCIↃↃↃ	*centum milia* sto tisućâ, pak
1000000		*decies centena milia* milijun.

Primjedba. Kako *duo* sklanja se i *ambo, ae, o,* oba, obje, oba.

Vježbanje.

Unum os habemus et duas aures 1). Hannibal per 2) quindecim annos in Italia fuit. Annus habet duodecim menses, quinquaginta duas hebdomades 3), trecentos sexaginta quinque dies. Mille equites 4) et viginti tria millia peditum 5) in bello 6) sunt. Quot digitos 7) habemus 8) in manibus, totidem 9) etiam habemus in pedibus. In re publica Romana duo consules 10) erant 11); antiquissimis temporibus ambo erant patricii 12), amborum potestas annua 13) erat.

1 uho, 2 za, 3 nedjelja, 4 konjanik, 5 pješak, 6 rat, 7 prst, 8 imati, 9 toliko, 10 konsuo, 11 bijahu, 12 plemić, 13 godišnji, a, e.

U dva prijatelja jedan je duh. Rim se bijeli 1) na 2) sedmero brdâ 3). U dvanaest učenikâ Hrista 4) jedan bi izdajnik 5). Dionisij 6) trideset i osam godinâ bi samodržac 7) Sirakusanâ 8).

Dvadeset i jedno je slovo 9) latinsko. Zidi Babilonski (Babilona) 10) dvijesti stopâ 11) visoci 12), pedeset stopâ široci 13) biše 14). Dan ima dvadeset i četiri ure 15). Koliko 16) ljudî, 17) toliko 18) ćudî 19). Stari Rim ima trideset sedmero vratâ, i devetnaest trgovištâ 20).

1 situs, a, um, 2 in (s abl), 3 collis, 4 Christus, 5 proditor, 6 Dionysius, 7 tyrannus, 8 Syracusanus, a, um, 9 littera, 10 Babylon, 11 pes (dis,) 12 altus, a, um, 13 latus, a, um, 14 fuerunt, 15 hora, 16 quot, 17 (prev. nom.), 18 tot, 19 sententia (nom.), 20 forum.

II. Brojevi redni.

§. 27.

Redni brojevi služe na pitanje: koji, a, e, *(quotus, a, um)?* Svi su pridjevi trostrukoga dospjetka.

1.	*primus, a, um,*	prvi, a, o,
2.	*secundus (alter, a, um,)*	drugi i ost.
3.	*tertius*	treći
4.	*quartus*	četvrti
5.	*quintus*	peti
6.	*sextus*	šesti
7.	*septimus*	sedmi
8.	*octavus*	osmi
9.	*nonus*	deveti
10.	*decimus*	deseti
11.	*undecimus*	jedanaesti
12.	*duodecimus*	dvanaesti
13.	*tertius decimus*	trinaesti
14.	*quartus decimus*	četrnaesti
15.	*quintus decimus*	petnaesti
16.	*sextus decimus*	šesnaesti
17.	*septimus decimus*	sedamnaesti
18.	*duodevicesimus*	osamnaesti
19.	*undevicesimus*	devetnaesti
20.	*vicesimus*	dvadeseti
21.	*unus et vicesimus*	dvadeset i prvi
22.	*alter et vicesimus*	dvadeset i drugi
		pak
30.	*tricesimus*	trideseti

40.	*quadragesimus*	četrdeseti
50.	*quinquagesimus*	pedeseti
60.	*sexagesimus*	šesdeseti
70.	*septuagesimus*	sedamdeseti
80.	*octogesimus*	osamdeseti
90.	*nonagesimus*	devedeseti
100.	*centesimus*	stoti
200.	*ducentesimus*	dvostoti
300.	*trecentesimus*	tristoti
400.	*quadringentesimus*	četrstoti
500.	*quingentesimus*	pestoti
600.	*sexcentesimus*	šestoti
700.	*septingentesimus*	sedamstoti
800.	*octingentesimus*	osamstoti
900.	*nongentesimus*	devestoti
1000.	*millesimus*	tisućni
2000.	*bis millesimus*	dvotisućni
10000.	*decies millesimus*	desetisućni
100000.	*centies millesimus*	stotisućni
1000000.	*decies centies millesimus*	milijunski.

Vježbanje

Septem reges Romani fuerunt 1): primus fuit 2) Romulus, secundus Numa Pompilius, tertius Tullus Hostilius, quartus Ancus Martius, quintus Tarquinius Priscus, sextus Servius Tullius, septimus et ultimus 3) Tarquinius Superbus. Romulus rex erat 4) ab 5) anno 6) septingentesimo quinquagesimo quarto ante 7) Christum natum 8) usque ad 9) annum septingentesimum decimum septimum, Numa usque ad sexcentesimum septuagesimum alterum, Tullus usque sexcentesimum decimum sextum, Priscus usque ad quingentesimum duodeoctogesimum, Servius usque ad quingentesimum tricesimum quartum, Superbus usque ad quingentesimum decimum. Quoto 10) mense sumus? Novembri.

1 biše, 2 bi, 3 posljednji, a, e, 4 bijaše, 5 od, 6 godina, 7 prije, 8 prev. poroda Hristova, 9 sve do, 10 koji, a, e, (prev. s pred. **u**).

U kojoj smo godini sad 1) poslije 2) poroda Hristova? U godini tisuću osam sto sedamdeset i prvoj. Koja je ura? Ura osma ili (vel) deveta. Ura je dvadeset i četvrti dio 3) dana, dan je trideseti dio mjeseca 4). Novembar bio je davno (olim) deveti

mjesec godine, sad je jedanaesti. Prvi i drugi mjesec bijahu tada 5) posljedni 6). Učenici petog i šestog razreda marljivi su.

1 nunc, 2 post, 3 pars, 4 mensis, 5 tunc, 6 ultimus, a, um.

Poglavlje V.

O zamjenicima (de pronominibus)

§. 28

Zamjenice zamjenjaju imena. Poglavite su 1) lične (*personalia)*, 2) pokazne *(demonstrativa)*, 3) upitne *(interrogativa)*, 4) odnosne *(relativa)*.

1) O zamjenici ličnoj.

§ 29

Zamjenice se lične dijele na samostavne *(substantiva)* i na pridjevne *(adjectiva)*.

Zamjenice lične samostavne jesu: *ego* ja (govoreće lice), *tu* ti (razgovoreno lice), *sui* sebe (lice o kom se govori kao objekt 1) činjenja koje se na isto lice povraća). Sklanjaju se ovako:

Jed.	n.	*ego*	ja,	*tu*	ti,	—	—
	g.	*mei*	mene,	*tui*	tebe,	*sui*	sebe
	d.	*mihi*	meni (mi),	*tibi*	tebi (ti),	*sibi*	sebi
	ak.	*me*	mene (me),	*te*	tebe (te),	*se*	sebe (se)
	v.	—	—	—	—	—	—
	ab.	*me*	menom.	*te*	tobom.	*se*	sobom.
Mn.	n.	*nos*	mi,	*vos*	vi,	—	—
	g.	*nostri* *(nostrum)*	nas,	*vestri* *(vestrum)*	vas,	*sui*,	sebe,
	d.	*nobis*	nama,	*vobis*	vama,	*sibi*	sebi,
	ak.	*nos*	nas,	*vos*	vas,	*se*	sebe (se)
	v.	—	—	*vos*	vi,	—	—
	ab.	*nobis*	nama.	*vobis*	vama.	*se*	sobom.

Primjedba. Kad se abl. jed. i mn. združi sa *cum*, ovaj predlog prione padežu kao nastavak, n. p. *mecum tecum secum nobiscum vobiscum*, sa mnom, s tobom i ost.; odatle talij. *meco teco seco.*

---

1) Objekt je ono na što prelazi činjenje glagola, n. p. amo patrem, patrem je objekt.

Zamjenice lične pridjevne zovu se i *possesiva*, i znače da kakva stvar pripada onom licu od kog su postale, i sklanjaju se kao pridjevi trostrukoga dospjetka. Evo ih:

meus	*mea*	*meum*	moj	moja	moje
tuus	*tua*	*tuum*	tvoj	tvoja	tvoje
suus	*sua*	*suum*	svoj	svoja	svoje
noster	*nostra*	*nostrum*	naš	naša	naše
vester	*vestra*	*vestrum*	vaš	vaša	vaše

Primjedba. Meus u vok. čini *mi.*

Vježbanje.

Ego sum puer, tu es vir. Nos tibi grati 1) sumus. Discipuli mei mihi cari sunt et me amant. Nemo 2) nostrum invidiam 3) tui habet. Multi vestrum mecum apud 4) praeceptorem 5) fuerunt. Dominus est nobiscum si 6) pii 7) sumus. Pigri pueri sibi non minus 8) molesti sunt quam aliis. Tuus pater nobis carus est. Vestra mater nos amat. Omnes homines vos amant et vobis benigni 9) sunt, si probi 10) et diligentes estis. Nostri filii nobis similes sunt, vestri vobis. Ego vidi 11) matrem tuam. Pauci 12) homines se solos amant.

1 haran, na, o, 2 niko, 3 nenavidost, 4 kod, 5 učitelj, 6 ako, 7 pobožan, na, o, 8 manje, 9 dobrostiv, a, o, 10 dobar, ra, o, 11 vidjeh, 12 (prev) malo (s gen).

Drag mi je život. Roditelji ljube nas i vas više 1) nego sebe. Moj brat je marljiv, i ljubljen je od učitelja. Učeni 2) ljudi su veseli ako su sami sobom. Ja ljubim tebe, ti ljubiš mene; mi smo prijatelji. Ja bih kod učitelja. U najvišim pogibeljima 3) Bog je s nama. Tvoj odlazak 4) od nas bijaše 5) nam težak 6). Mnogi izmegju nas su nepoznati 7) vama i vašijem roditeljima.

1 magis, 2 doctus, a, um, 3 periculum. 4 abitus (us), 5 erat, 6 gravis, e, 7 ignotus, a, um.

2) O zamjenici pokaznoj.

§. 30.

Pokaznijeh zamjenicâ ima šest: *1 hic haec hoc* ovaj ova ovo; 2. *ille illa illud* onaj ona ono; 3. *is ea id* onaj (ovdje) ona ono; 4. *idem eadem idem* isti ista isto; 5. *ipse ipsa ipsum* sam sama samo. U nas se ovomu posljednjemu pridaje u nom.

glavom, a u ostalijem padežima sebe sebi. 6. *iste ista istud* taj ta to. Sklanjaju se ovako:

1. hic, haec, hoc.

Jed. n.	*hic*	*haec*	*hoc*,	ovaj	ova	ovo,
g.	*huius*	*huius*	*huius*,	ovoga	ove	ovoga,
d.	*huic*	*huic*	*huic*,	ovomu	ovoj	ovomu,
ak.	*hunc*	*hanc*	*hoc*,	ovi (ovoga)	ovu	ovo,
v.	—	—	—	—	—	—
ab.	*hoc*	*hâc*	*hoc*,	ovim	ovom	ovim.
Mn. n.	*hi*	*hae*	*haec*,	ovi	ove	ova,
g.	*horum*	*harum*	*horum*,	ovih	ovih	ovih,
d.	*his*	*his*	*his*,	ovima	ovima	ovima,
ak.	*hos*	*has*	*haec*,	ove	ove	ova,
v.	—	—	—	—	—	—
ab.	*his*	*his*	*his*,	ovima	ovima	ovima.

2. ille, illa, illud.

Jed. n.	*ille*	*illa*	*illud*,	onaj	ona	ono,
g.	*illîus*	*illîus*	*illîus*,	onoga	one	onoga,
d.	*illi*	*illi*	*illi*,	onomu	onoj	onomu,
ak.	*illum*	*illam*	*illud*,	oni (onoga)	onu	ono,
v.	—	—	—	—	—	—
ab.	*illo*	*illâ*	*illo*,	onim	onom	onim.
Mn. n.	*illi*	*illae*	*illa*,	oni	one	ona,
g.	*illorum*	*illarum*	*illorum*	onih	onih	onih,
d.	*illis*	*illis*	*illis*,	onima	onima	onima,
ak.	*illos*	*illas*	*illa*,	one	one	ona,
v.	—	—	—	—	—	—
ab.	*illis*	*illis*	*illis*,	onima	onima	onima.

3. is, ea, id.

Jed. n.	*is*	*ea*	*id*,	onaj	ona	ono,
g.	*eius*	*eius*	*eius*,	onoga	one	onoga,
d.	*ei*	*ei*	*ei*,	onomu	onoj	onomu,
ak.	*eum*	*eam*	*id*,	oni (onoga)	onu	ono,
v.	—	—	—	—	—	—
ab.	*eo*	*eâ*	*eo*,	onim	onom	onim.

Mn. n.	*ii*	*eae*	*ea*,	oni	one	ona,
g.	*eorum*	*earum*	*eorum*,	onih	onih	onih,
d.	*iis*	*iis*	*iis*,	onima	onima	onima,
ak.	*eos*	*eas*	*ea*,	one	one	ona,
v.	—	—	—	—	—	—
ab.	*iis*	*iis*	*iis.*	onima	onima	onima.

4. *idem*, *eadem*, *idem.*

Jed. n.	*idem*	*eadem*	*idem*,	isti	ista	isto,
g.	*eiusdem*	*eiusdem*	*eiusdem*,	istoga	iste	istoga,
d.	*eidem*	*eidem*	*eidem*,	istomu	istoj	istomu,
ak.	*eundam*	*eandem*	*idem*,	isti (istoga)	istu	isto,
v.	—	—	—	—	—	—
ab.	*eodem*	*eâdem*	*eodem*,	istim	istom	istim.
Mn. n.	*iidem*	*eaedem*	*eadem*,	isti	iste	ista,
g.	*eorundem*	*earundem*	*eorundem*,	istih	istih	istih,
d.	*iisdem*	*iisdem*	*iisdem*,	istima	istima	istima,
ak.	*eosdem*	*easdem*	*eadem*,	iste	iste	ista,
v.	—	—	—	—	—	—
ab.	*iisdem*	*iisdem*	*iisdem*,	istima	istima	istima.

5. *ipse*, *ipsa*, *ipsum.*

Jed. n.	*ipse*	*ipsa*	*ipsum*,	sam	sama	samo,
g.	*ipsîus*	*ipsîus*	*ipsîus*,	samoga	same	samoga,
d.	*ipsi*	*ipsi*	*ipsi*,	samomu	samoj	samomu,
ak.	*ipsum*	*ipsam*	*ipsum*,	sam (samoga)	samu	samo,
v.	—	—	—	—	—	—
ab.	*ipso*	*ipsâ*	*ipso*,	samim	samom	samim.
Mn. n.	*ipsi*	*ipsae*	*ipsa*,	sami	same	sama,
g.	*ipsorum*	*ipsarum*	*ipsorum*,	samih	samih	samih,
d.	*ipsis*	*ipsis*	*ipsis*,	samima	samima	samima,
ak.	*ipsos*	*ipsas*	*ipsa*,	same	same	sama,
v.	—	—	—	—	—	—
ab.	*ipsis*	*ipsis*	*ipsis*,	samima	samima	samima.

6. *iste*, *ista*, *istud.*

Jed. n.	*iste*	*ista*	*istud*,	taj	ta	to,
g.	*istîus*	*istîus*	*istîus*,	toga	te	toga,
d.	*isti*	*isti*	*isti*,	tomu	toj	tomu,
ak.	*istum*	*istam*	*istud*,	ti (toga)	tu	to,
v.	—	—	—	—	—	—
ab.	*isto*	*istâ*	*isto*,	tim	tom	tim.

Mn. n.	*isti*	*istae*	*ista*,	ti	te	ta,
g.	*istorum*	*istarum*	*istorum*,	tih	tih	tih,
d.	*istis*	*istis*	*istis*,	tima	tima	tima,
ak.	*istos*	*istas*	*ista*,	te	te	ta,
v.	—	—	—	—	—	—
ab.	*istis*	*istis*	*istis*.	tima	tima	tima.

Vježbanje.

Totus hic mundus, universa haec terra, immensum hoc mare unius Dei opus est. Vulgus 1) nunc hoc amat, nunc illud; nunc huic stultitiae 2) obnoxium 3) est, nunc illi. Tua consilia 4) peiora sunt quam patris mei consilia; ista sunt consilia stulta adolescentis, haec considerati 5) viri. Omne animal se ipsum amat et curam sui ipsius habet. Eâdem virtute quâ 6) pater tuus ornatus est, est etiam meus pater ornatus.

1 svjetina, 2 ludost, 3 podložan, na, o, 4 svjet, 5 razmišljen, a, o, 6 kojom.

Ovoga je mogujstvo 1) preveliko, ovomu je drag spas svijeh ljudî, ovoga ljube svi dobri. Mnoge stvari s 2) ove strane su dobre s one zle. Isto uhvanje imam, prijatelju, istu misao 3). Ovoga čovjeka bogastvo i časti nijesu mi uzrok nenavidnosti; tima stvarima ja nijesam podložan. Grci i Rimljani glasoviti su pukovi starine; oni umjetnostima i znanostima 4), ovi ratom i gragjanskijem zakonima sijajni 5) biše.

1 potentia, 2 ab (s abl.), 3 mens, 4 litterae (arum), 5 praestans.

3) O zamjenici upitnoj.

§. 31.

Ima ih dvije: *1. quis, quid?* ko što? *2. qui quae quod?* koji koja koje? Sklanjaju se ovako:

1. quis, quid,

Jed. n.	*quis*	*quis*	*quid?*	ko	što?
g.	*cuius*	*cuius*	*cuius?*	koga	česa?
d.	*cui*	*cui*	*cui?*	komu	čemu?
ak.	*quem*	*quam*	*quid?*	koga	što?
v.	—	—	—	—	—
ab.	*quo*	*quâ*	*quo?*	kim	čim?

Mn. n.	*qui*	*quae*	*quae?*	koji	koje	koja?
g.	*quorum*	*quarum*	*quorum?*	kojih	kojih	kojih?
d.	*quibus*	*quibus*	*quibus?*	kojima	kojima	kojima?
ak.	*quos*	*quas*	*quae?*	koje	koje	koja?
v.	—	—	—	—	—	—
ab.	*quibus*	*quibus*	*quibus?*	kojima	kojima	kojima?

2. *qui*, *quae*, *quod*,

Jed. n.	*qui*	*quae*	*quod?*	koji	koja	koje?
g.	*cuius*	*cuius*	*cuius?*	koga	koje	koga?
d.	*cui*	*cui*	*cui?*	komu	kojoj	komu?
ak.	*quem*	*quam*	*quod?*	koga	koju	koje?
v.	—	—	—	—	—	—
ab.	*quo*	*quâ*	*quo?*	kim	kojom	kim?
Mn. n.	*qui*	*quae*	*quae?*	koji	koje	koja?
g.	*quorum*	*quarum*	*quorum?*	kojih	kojih	kojih?
d.	*quibus*	*quibus*	*quibus?*	kojima	kojima	kojima?
ak.	*quos*	*quas*	*quae?*	koje	koje	koja?
v.	—	—	—	—	—	—
ab.	*quibus*	*quibus*	*quibus?*	kojima	kojima	kojima?

Vježbanje.

In tanta multitudine hominum quis est bonus? Cuius vita semper culpa 1) fuit libera? Quae virtus tibi gratissima est? Quid istud est? Quid novi est apud vos? Quibus studiis maxime deditus 2) es? Quis est hic homo?

1 krivina, 2 odan, a, o.

Koje se zločinstvo 1) dogodi 2)? U 3) koga uhvanje imaju jadni ljudi? U samog Boga 4). Komu su naslade 5) draže 6) nego krepost? Koga čovjeka dostojanstvo 7) najviše je? Koje žene? Komu igra je draža nego učenje 8)? Koja je ova žena?

1 scelus, 2 factum est, 3 (prev. s abl.) 4 in (s abl.), 5 voluptas, 6 gratus, a, nm, 7 dignitas, 8 studium.

4. O zamjenici odnosnoj.

§. 32.

Odnosna je zamjenica: 1) *qui quae quod* ko (koji) koja koje (što). Sklanja se kao druga upitna.

Primjedba. **Cum** prione na kraj uz abl. ali ne svegj, n. p. *quocum quibuscum* s kojim s kojima.

Vježbanje.

Eosdem viros quos pater meus amat, etiam ego amo. Memoria eorum nobis gratissima est, quorum plurima beneficia 1) habemus. Is dives est qui virtute est praeditus 2). Qui pius est deo gratus est. Quod honestum est, utile est. Qui deum non amat, is non amat homines. Nunquam iterum 3) cum omnibus iisdem pueris, quibuscum ipse in schola eram, eodem loco una 4) fui 5). Etiam is nobis saepe carus est, quicum nobis nulla vitae societas fuit 6).

1 dobročinstvo, 2 urešen, a, o, 3 opet, 4 zajedno, 5 bih, 6 bi.

Oni su najgori od 1) svijeh koji su izdajice 2) domovine. Onoga svi ljube, koga krepost svima je korisna. Koga je to djelo, dobro je. Što je lijepo, drago je. Ko ne ljubi roditelje, opak je čovjek. Galli, s kojima Ćesar dugo 3) ratovaše 4), megju 5) sobom 6) nesložni 7) bijahu.

1 (ne prev.), 2 proditor, 3 diu, 4 bellum gerebat, 5 inter, 6 (prev. ak.), 7 discors.

Poglavlje VI.

O glagolu.

§. 33.

Glagol zove se riječ, koja pokazuje da koje čeljade ili stvar što radi ili trpi, n. p. *amat* ljubi, *amatur* ljubljen je. Glagoli koji pokazuju da koje čeljade ili stvar što radi (tvori) zovu se aktivni (tvorni); oni pak koji pokazuju da koje čeljade ili stvar što trpi, zovu se pasivni (trpni).

Primjedba 1. Kad se prevrće govor aktivni u pasivni, ono što je bilo u nom. prelazi u abl. s predlogom **a**, a ak. pro-

metne se u nom., n. p. *ego amo patrem, pater amatur a me.*
2. Aktivni su glagoli oni koji imaju aktivan oblik i aktivno značenje; pasivni, koji imaju pasivan oblik i pasivno značenje.

§ 34.

Glagoli aktivni dijele se na prelazne (*transitiva*) i neprelazne (*intransitiva*) ili srednje *(neutra)*. Prelazni se glagoli zovu oni kojima ono što zlamenuju prelazi na što drugo; n. p. *laudo virtutem* hvalim krepost; ovdi hvaljenje prelazi na krepost, a ne ostaje u meni. Neprelazni ili srednji su oni kojima ono što znače ne prelazi na ništa drugo, nego ostaje u subjektu 1) n. p. *dormio* spavam.

Sprega.

§. 35.

Što je sklonidba za imena, to je sprega za glagole i zlamenuje sjedinjenje osnove sa nastavcima (s-pregnuti *con-iungere*). Sprezajuć glagol valja paziti na troje: 1) na osobu ili stvar o kojoj se što kaže; 2) na način kojim se što kaže; 3) na vrijeme u koje se stavlja ono što se kaže. Sve ovo troje iskazuje se glagolskijem dospjecima.

Lica su u glagolu tri: 1) prvo što govori, 2) drugo komu se govori, 3) treće o kom se govori. Za sva tri lica ima dva broja: jednina za jednu osobu, množina za više njih koje ili govore ili se njima govori, ili se o njima govori.

Načinâ u glagola ima sedam: 1) pokazni *(indicativus)*, 2) vezni (*subiunctivus*), 3) zapovjedni (*imperativus*), 4) neodregjeni *(indefinitus)*, 5) dionik *(participium)*, 6) gerundij *(gerundium)*, 7) supin *(supinus)*.

Vremenâ ima šest: sadašnje *(praesens)*, nesvršeno *(imperfectum)*, pregjašnje *(perfectum)*, prapregjašnje *(plusquamperfectum)*, buduće *(futurum)*, buduće drugo *(futurum exactum)*. Pokazni način ima svijeh šest vremenâ: vezni samo prva četiri, zapovjedni samo sadašnje i buduće, neodregjeni sadašnje pregjašnje i buduće, dionik aktivni sadašnje i buduće, dionik pasivni pregjašnje i buduće.

1) Subjekt je osoba ili stvar o kojoj se govori.

Ova vremena, o kojima bi do sada riječ ima samo glagol aktivni, a pasivni čini vremena pregjašnje, prapregjašnje i buduće drugo pomoću glagola *esse* biti, pak i ovo se navodi kao razlog zašto se glagol *esse* zove pomoćnijem glagolom.

Esse biti.

§. 36.

Pomoćni glagol *esse* ovako se spreže:

Način pokazni.

Sadanje.

Jed.	1. *sum* jesam (sam)	Mn.	1. *sumus* jesmo (smo)
	2. *es* jesi (si)		2. *estis* jeste (ste)
	3. *est* jest (je)		3. *sunt* jesu (su).

Nesvršeno.

Jed.	1. *eram* bijah (bjeh)	Mn.	1. *eramus* bijasmo (bjesmo)
	2. *eras* bijaše (bješe)		2. *eratis* bijaste (bjeste)
	3. *erat* bijaše (bješe)		3. *erant* bijahu (bjehu).

Pregjašnje.

Jed.	1. *fui* bih (bio sam)	Mn.	1. *fuimus* bismo (bili smo)
	2. *fuisti* bi (bio si)		2. *fuistis* biste (bili ste)
	3. *fuit* bi (bio je)		3. *fuerunt* biše (bili su).

Prapregjašnje.

Jed.	1. *fueram* bijah bio	Mn.	1. *fueramus* bijasmo bili
	2. *fueras* bijaše bio		2. *fueratis* bijaste bili
	3. *fuerat* bijaše bio		3. *fuerant* bijahu bili.

Buduće.

Jed.	1. *ero* biću (budem)	Mn.	1. *erimus* bićemo (budemo)
	2. *eris* bićeš (budeš)		2. *eritis* bićete (budete)
	3. *erit* biće (bude)		3. *erunt* biće (budu).

Buduće drugo

Jed.	1. *fuero* biću bio (budem bio)	Mn.	1. *fuerimus* bićemo bili
	2. *fueris* bićeš bio i ost.		2. *fueritis* bićete bili
	3. *fuerit* biće bio		3. *fuerint* biće bili.

Vezni.

Sadašnje.

Jed.	1.	*sim* (da) jesam (sam)	Mn.	1.	*simus* (da) jesmo
	2.	*sis* (da) jesi		2.	*sitis* (da) jeste
	3.	*sit* (da) jest		3.	*sint* (da) jesu.

Nesvršeno.

Jed.	1.	*essem* bio bih	Mn.	1.	*essemus* bili bismo
	2.	*esses* bio bi		2.	*essetis* bili biste
	3.	*esset* bio bi		3.	*essent* bili bi.

Pregjašnje.

Jed.	1.	*fuerim* (da) sam bio	Mn.	1.	*fuerimus* (da) smo bili
	2.	*fueris* (da) si bio		2.	*fueritis* (da) ste bili
	3.	*fuerit* (da) je bio		3.	*fuerint* (da) su bili.

Prapregjašnje.

Jed.	1.	*fuissem* bio bih (bio)	Mn.	1.	*fuissemus* bili bismo (bili
	2.	*fuisses* bio bi (bio)		2.	*fuissetis* bili biste (bili)
	3.	*fuisset* bio bi (bio)		3.	*fuissent* bili bi (bili).

Zapovjedni.

Sadašnje.

Jed.	2.	*es* budi	Mn.	2.	*este* budite.
	—			—	

Buduće.

Jed.	2.	*esto* budi ti	Mn.	2.	*estote* budimo mi
	3.	*esto* neka bude on		3.	*sunto* neka budu oni.

Neodregjeni.

Sadašnje. *esse* biti.
Pregjašnje. *fuisse* biti bio.
Buduće. *futurum*, *am*, *um* *esse* da ću, ćes, će biti.
os, *as*, *a*,

Dionik.

Buduće. *futurus*, *a*, *um* koji će biti ili budući, a, e.

Primjedba. Sadanje vrijeme dionika nema, ali sljedeći glagoli složeni sa *sum* imaju ga: *absum* ćak (daleko) sam, čini *ab-*

sens (absentis), *praesum* pregledam *praesens (praesentis)*. **Ostali** složeni nemaju sadanje vrijeme dionika. Evo ih: ***adsum* tu** sam, ***desum*** nema me, *intersum* udionik sam, ***insum* unutra** sam, *prosum* koristim, *obsum* škodim. Ovaj zadnji umeće **d** pred lica koja počimlju sa e, dakle *pro**d**es pro**d**est pro**d**estis pro**d**eram pro**d**essem pro**d**esse*. I *possum* mogu *(pote **sum*** **moguć** sam) amo ide. Biće o njemu na svomu mjestu riječ.

Vježbanje.

Ego sum homo, tu es homo, nos omnes sumus homines. Nos omnes tristes eramus; nam 1) tu tristis eras. Non semper iidem erimus, qui fuimus. Laetus adolescens 2) ero, si bonus puer fuero. Res futurae incertae sunt. Bonum esse melius est quam divitem esse. Divitem fuisse aliquando 3) parva laus erit. Deo soli notum est, quales 4) sint animi nostri. Nos vobiscum laetiores essemus, si vos diligentiores fuissetis. Fueris *(vez)* aliquando levis 5), fueris neglegens; sed numquam esto mendax 6). Este concordes; pax esto inter vos. Estote ipsi boni, et fortuna vestra bona erit. Multi nunc absunt qui olim 7) aderant, et post nonnullos 8) annos multi allii aberunt. Pecunia mihi saepe defuit; sed numquam mihi deerit animus laetus. Qui aliis praeest, semper attentus esto, ut 9) etiam 10) iis prosit. Interesse societatibus malorum bonae famae multum obest. Bonus vir et sibi et aliis prodest. Si praesens 11) tempus vobis non profuit, minus proderit futurum. Omnes adsunto, qui nobis defuerunt.

1 jer, 2 podraslić, 3 kad god, 4 kakav, va, o, 5 vrtoglav, a, o, 6 lažac, 7 negda, 8 neki, a, o, 9 da, 10 i, 11 sadašnji, a, e.

Prije 1) bijaste djeca, sada ste podraslići, a 2) skoro 3) bićete ljudi. Jučer s mojim ocem bijah u dubravi, gdje 4) prije nikada ne 5) bijah bio. Ti si bio u mnogijem gradovima, u kojim mi nikad nijesmo 6) bili. Vremena biće bolja, ako ljudi budu bolji. Biti lažac gore je nego biti siromah 7). U skuli ste, ne da ste lijeni nego da ste pomljivi 8) i marljivi 9). Smijerni 10) učenici neka budu i pomljivi; nigda neka ne 11) budu lijeni i nepomljivi. Ljudi bi bili jadni 12), da 13) bi duše bile umrle. Budite pomljivi, učenici. Naše pohlepe 14) ponajviše 15) nam škode u svima stvarima. Ništa 16) nema u 17) bogastvu što ti pred Bogom koristi. U samoj kreposti pravo je bogastvo. Svi su tu, što su bili

ćak. **Otac prisutan 18) dobrijem izgledima tebi bijaše od koristi; odsutan 19) koristi ti naredbama 20).**

1 antea, 2 et, 3 mox, 4 ubi, 5 (ne prev), 6 (prev. jesmo), 7 pauper, 8 attentus, a, um, 9 diligens, 10 modestus, a, um, 11 (ne prev.), 12 miser, a, um, 13 si, 14 cupiditas, 15 maxime, 16 nihil, 17 insum (prev. ima), 18 praesens, 19 absens, 20 praeceptum.

O pravilnoj sprezi.

§. 37.

U latinskome jeziku ima četiri sprege. Neodregjeni prve dospjeva na **are,** druge na **ēre** dugo, treće na **ĕre** kratko, četvrto na **ire.** Da bi se koji glagol mogao lijepo sprezati, treba znati njegova četiri temeljna oblika, t. j. ona iz kojih izlaže ostali. Oni su: 1) sadanje, 2) pregjašnje, 3) supin, 4) neodregjeni.

Ovi se oblici čine od osnove glagola. Osnova u prvoj sprezi svršuje se na **a,** u drugoj na **e,** u trećoj na suglasno, u četvrtoj na **i.**

1). Sadanje vrijeme pokaznoga čini se dodajuć osnovi **o,** dakle *ama-o* koje se slijeva u *amo*, *mone-o*, *leg-o*, *dormi-o*. Sad. veznoga mijenjajuć ovo **o** u **em** za I. spregu, *am-em*, a za ostale **am,** *mone-am leg-am. aud-iam.* Bud. pokaznoga pretvarajuć **o** u **bo** za I. i II. spregu, *amâ-bo monê-bo*, a za III. i IV. u **am,** *leg-am (es)*, *aud-iam (es).* Nesvr. pokaznoga promećuć **a** u **bam** za I. i II. spregu, a za III. i IV. osim toga umećući **e,** *am-âbam mon-êbam*, *leg-ê-bam*, Sad. zapovjednoga gola je osnova, a za III. spr. nadometne se **e,** *amâ*, *monê*, *lĕg-ĕ*, *audi.* Bud. zap. pretvarajuć **o** u **to,** a za III. spr. umećuć **i,** *am-âto mon-êto leg-i-to aud-îto.* Sad. dionika mijenjajuć **o** u **ns,** *am-ans* a za III. spr. umećuć suviše **e,** *leg-e-ns*; Bud. pasivno u **ndus a um** a za III. spr. umećuć **e,** *am-andus*, *mon-endus*, *leg-endus*, *aud-iendus.*

2). Pregjašnje pokaznoga postaje na četiri načina: a) nastavljajuć osnovi **vi,** *amâ-vi*, *audi-vi*, ili korjenu **ui,** *mon-ui*; b) otežuć korjen i nastavljajuć **i,** *lêg-i* od *lĕg;* c) podvostručivajuć prvi slog glagola i dodajuć **i,** *curro cu-*

curr-i; d) dodajuć korjenu **si**, *teg-si*=*texi* kao *reg-s*=*rex*. Prvi je način za I. II. i IV. spregu, drugi treći i četvrti za III.

Od pregjašnjega izlaze: a) prapregjašnje, mijenjajuć **vi** u **věram**, *amavi amavěram*, **ui** u **uěram** *docui docuěram*, **i** u **ěram** *legi legěram*; b) buduće drugo pretvarajuć **vi** u **věro**, **ui** u **uěro**, a **i** u **ěro** *amavěro docuěro legěro*; c) pregj. veznoga pretvarajuć **vi** u **věrim**, **ui** u **uěrim**, a **i** u **ěrim** *amavěrim docuěrim legěrim*; d) prapregj. veznoga promećuć **vi** u **vissem**, **ui** u **uissem** a **i** u **issem** *amavissem docuissem legissem*; e) pregj. neodregjenoga mijenjajuć **vi** u **visse**, **ui** u **uisse** a **i** u **isse**, *amavisse docuisse legisse*.

3). Supini postanu kad prione osnovi **tum** i **tu** i kad se pretvori samoglasno **ê** II. sprege u **i**: *amâ-tum*, *moni-tum lectum* (od *leg-tum*), *audîtum*. Od njega izlazi buduće dionika mijenjajuć **tum** u **turus, a, um,** *amaturus lecturus* (od *leg-turus*). Pasivni dionik pretvarajuć **tum** u *tus*, *a*, *um*, *amâtus audîtus*

4). Neodregjeni postane kad uz osnovu priljubi **ere**, *ama-ere (amâre) doce-ere (docêre) leg-ere*, *audi-ere (audîre)*. Od ovoga pretvarajuć **re** u **rem** postaje nesvrš. veznoga *am-ârem mon-êrem.*

Sprega aktivna 1).

§. 38.

a). Pokazni.

		I.	II.
Sad.	jed.	*am-o* ljubim	*mone-o* opominjem
		am-as ljubiš	*mon-es* opominješ
		am-at ljubi	*mon-et* opominje
	mn.	*am-âmus* ljubimo	*mon-êmus* opominjemo
		am-âtis ljubite	*mon-êtis* opominjete
		am-ant ljube.	*mon-ent* opominju.

(1) Ovdi će ućitelj svratiti učenika na čestice, a osobito na saveze jer su prijeko potrebni za veznoga.

Nesvr.	jed.	***am-âbam*** **ljubljah**	***mon-êbam*** opominjah
		am-âbas ljubljaše	*mon-êbas* opominjaše
		am-âbat ljubljaše	*mon-êbat* opominjaše
	mn.	*am-abâmus* ljubljasmo	*mon-ebâmus* opominjasmo
		am-abâtis ljubljaste	*mon-ebâtis* opominjaste
		am-abant ljubljahu.	*mon-êbant* opominjahu.
Bud.	jed.	*am-âbo* ljubiću	*mon-êbo* opomenuću
		am-âbis ljubićeš	*mon-êbis* opomenućeš
		am-âbit ljubiće	*mon-êbit* opomenuće
	mn.	*am-abimus* ljubićemo	*mon-ebimus* opomenućemo
		am-abitis ljubićete	*mon-ebitis* opomenućete
		am-abunt ljubiće.	*mon-êbunt* opomenuće.
Pregj.	jed.	*am-avi* ljubih (ljubio sam)	*mon-ui* opomenuh (opomenuo sam)
		am-avisti ljubi	*mon-uisti* opomenu
		am-avit ljubi	*mon-uit* opomenu
	mn.	*am-avimus* ljubismo	*mon-uimus* opomenusmo
		am-avistis ljubiste	*mon-uistis* opomenuste
		am-avĕrunt ljubiše.	*mon-uêrunt* opomenuše.
Prapr.	jed.	*am-avĕram* bijah ljubio	*mon-uĕram* bijah opomenuo
		am-avĕras bijaše ljubio	*mon-uĕras* bijaše opomenuo
		am-avĕrat bijaše ljubio	*mon-uĕrat* bijaše opomenuo
	mn.	*am-averâmus* bijasmo ljubili	*mon-uerâmus* bijasmo opomenuli
		am-averâtis bijaste ljubili	*mon-uerâtis* bijaste opomenuli
		*am-avĕran*t bijahu ljubili.	*mon-uĕrant* bijahu opomenuli.

Bud. II.	jed.	*am-avěro* budem ljubio	*mon-uěro* budem opomenuo
		am-avěris budeš ljubio	*mon-uěris* budeš opomenuo
		am-avěrit bude ljubio	*mon-uěrit* bude opomenuo
	mn.	*am-averimus* budemo ljubili	*mon-uerimus* budemo opomenuli
		am-averitis budete ljubili	*mon-ueritis* budete opomenuo
		am-avěrint budu ljubili.	*mon-uěrint* budu opomenuli.
		III.	**IV.**
Sad.	jed.	*leg-o* čitam 1)	*audi-o* čujem
		leg-is čitaš	*aud-is* čuješ
		leg-it čita	*aud-it* čuje
	mn.	*leg-imus* čitamo	*aud-îmus* čujemo
		leg-itis čitate	*aud-îtis* čujete
		leg-unt čitaju.	*aud-iunt* čuju.
Nesvr.	jed.	*leg-êbam* štijah	*aud-iêbam* čujah
		leg-êbas štijaše	*aud-iêbas* čujaše
		leg-êbat štijaše	*aud-iêbat* čujaše
	mn.	*leg-ebâmus* štijasmo	*aud-iebâmus* čujasmo
		leg-ebâtis štijaste	*aud-iebâtis* čujaste
		leg-êbant štijahu.	*aud-iêbant* čujahu.
Bud.	jed.	*leg-am* čitaću	*aud-iam* čuću
		leg-es čitaćeš	*aud-ies* čućeš
		leg-et čitaće	*aud-iet* čuće
	mn.	*leg-êmus* čitaćemo	*aud-iêmus* čućemo
		leg-êtis čitaćete	*aud-iêtis* čućete
		leg-ent čitaće.	*aud-ient* čuće.
Pregj.	jed.	*leg-i* štih (štio sam)	*aud-îvi* čuh (čuo sam)
		leg-isti šti	*aud-ivisti* ču
		leg-it šti	*aud-îvit* ću
	mn.	*leg-imus* štismo	*aud-ivimus* čusmo
		leg-istis štiste	*aud-ivistis* čuste
		leg-êrunt štiše.	*aud-ivêrunt* čuše.

1) čitati i štiti od istoga su korjena i isto znače legere.

Prapr.	jed.	*leg-ĕram* bijah štio	*aud-ivĕram* bijah čuo
		leg-ĕras bijaše štio	*aud-ivĕras* bijaše čuo
		leg-ĕrat bijaše štio	*aud-ivĕrat* bijaše čuo
	mn.	*leg-erâmus* bijasmo štili	*aud-iverâmus* bijasmo čuli
		leg-erâtis bijaste štili	*aud-iverâtis* bijaste čuli
		leg-ĕrant bijahu štili.	*aud-ivĕrant* bijahu čuli.
Bud. II	jed.	*leg-ĕro* budem štio	*aud-ivĕro* budem čuo
		leg-ĕris budeš štio	*aud-ivĕris* budeš čuo
		leg-ĕrit bude štio	*aud-ivĕrit* bude čuo
	mn.	*leg-erimus* budemo štili	*aud-iverimus* budemo čuli
		leg-eritis budete štili	*aud-iveritis* budete čuli
		leg-ĕrint budu štili.	*aud-ivĕrint* budu čuli.

Vježbanje.

Canis latrat 1), lupus ululat 2). Aves volant 3) in 4) aëre 5), pisces natant 6) in aqua. Dux primo vere 7) milites armabat 8), et bellum 9) parabat 10). Heri 11) tu nobis fabulam 12) narrabas 13), quam nos omnes ignorabamus 14). Si tu vales 15), bene 16) est; nos valemus. Ignis terret 17) leonem. Ego dormio, tu scribis 18); nos esurîmus 19), vos luditis 20). Vos carissimi parentes me nutrivistis 21) et vestivistis 22). Heri scribebamus, cras 23) legemus. Semper et libenter parentibus 24) nostris parebamus 25). Nunquam placuimus 26) malis hominibus, sed isti nos non terrebunt. Si optatis 27), etiam nos vobis pulchram fabulam narrabimus. Semper celebravimus 28) eum diem, quo deus patriam nostram ex magno periculo liberavit 29). Neglegentia vestra mihi displicuerat 30), idcirco (*zato*) vos monueram. Non tot libros legistis, quot praeceptores 31) vestri legêrunt. Beati erimus, si bene vixerimus 32). Duas epistolas ad te scripseramus, sed tu vocem amicitiae nostrae non audivisti. Etiam ego veniam 33) orabo 34), si erravero 35). Nos saepe puniveramus 36) omnia vitia 37) quae emendavisti 38). Iuventutem libenter 39) erudiêmus 40).

1 lajati, 2 zavijati, 3 letjeti, 4 po, 5 zrak, 6 ploviti, 7 primo vere — početkom proljeća, 8 oružavati, 9 rat, 10 spravljati, 11 jučer, 12 basna, 13 povidje-

ti, 14 ne znati, 15 biti zdravo, 16 dobro, 17 strašiti, 18 pisati, 19 gladovati, 20 igrati se, 21 hraniti, 22 obući, 23 sutra, 24 roditelji, 25 slušati, 26 biti drag (ugoditi) 27 željeti, 28 svetkovati, 29 osloboditi, 30 ne bit drag, 31 učitelj, 32 življeti 33 proštenje, 34 pitati, 35 zabluditi, 36 pedepsati, 37 mana, 38 ispraviti, 39 rado, 40 učiti.

Vrijeme mijenja 1) običaje 2) Zakoni uzdrže 3) grad. Ovce nam davaju 4) vunu 5). Lažívcu 6) niko ne vjeruje 7). Korimo 8) lijene učenike, hvalimo 9) marljive. Grci nadilaze 10) Rimljane u nauku 11). Rimljani vazda čuvahu 12) junački 13) gradove. Jučer štijasmo, sutra ćemo pisati. Pitaćete proštenje; jer ste zabludili. Učitelji će opomenuti, mi ćemo poslušati 14). Mnogi siju 15), što će drugi žnjeti 16). Naši pregje 17) oslobodiše domovinu od neprijateljâ; mi ćemo sačuvati 18) slobodu. Ko bude novcu 19) robovati 20), veliku će bolest oćutjeti 21). Ti si slatke ješe 22) kupio 23), mi kupismo korisne knjige. Ti, moj Bože, vaskolik ovi svijet stvorio si 24), i neizbrojnijem stvarima uresio 25). Mi smo cvijećem okitili kipove 26) vrlijeh 27) muževâ, koji bijahu oslobodili domovinu. Mi bijasmo umukli 28), jer si ti rekao 29). Ti nijesi vjerovao, što ti bijah rekao; i ja neću vjerovati, što mi ti budeš rijeti. Ako stvar dobro budete razmisliti 30), sudićete 31). Ako mi našijem roditeljima budemo omrzjeti 32), i Bogu ćemo omrzjeti. Oni koji su kupili korisne knjige, nigda ne će bit zaludu 33) kupili. Čuli smo glas roditeljâ

1 mutare, 2 mos, 3 conservare, 4 praebêre, 5 lana, 6 mendax, 7 credĕre 8 reprehendĕre, 9 laudare, 10 superare, 11 doctrina (prev s abl.), 12 custodire, 13 strenue, 14 parêre, 15 serĕre, 16 metĕre, 17 maiores, 18 servare, 19 pecunia, 20 servire, 21 sentire, 22 cibus, 23 emĕre, 24 creare, 25 ornare, 26 statua, 27 strenuus, a, um, 28 conticêre, 29 dicĕre, 30 considerare, 31 iudicare, 32 displicêre, 33 frustra.

b) Vezni.

		I.	II.
Sad.	jed.	*am-em* (da) ljubim	*mon-eam* (da) opomenem
		am-es (da) ljubiš	*mon-eas* (da) opomeneš
		am-et (da) ljubi	*mon-eat* (da) opomene
	mn.	*am-êmus* (da) ljubimo	*mon-eamus* (da) opomenemo
		am-êtis (da) ljubite	*mon-eatis* (da) opomenete
		am-ent (da) ljube.	*mon-eant* (da) opomenu.
Nesvr.	jed.	*am-ârem* ljubio bih	*mon-êrem* opomenuo bih
		am-âres ljubio bi	*mon-êres* opomenuo bi
		am-âret ljubio bi	*mon-êret* opomenuo bi

	mn.	*am-arêmus* ljubili bismo	*mon-êremus* opomenuli bismo
		am-arêtis ljubili biste.	*mon-êretis* opomenuli biste
		am-ârent ljubili bi.	*mon-êrent* opomenuli bi.
Pregj.	jed.	*am-avĕrim* (da) sam ljubio	*mon-uĕrim* (da) sam opomenuo
		am-avĕris (da) si ljubio	*mon-uĕris* (da) si opomenuo
		am-avĕrit (da) je ljubio	*mon-uĕrit* (da) je opomenuo
	mn.	*am-averimus* (da) smo ljubili	*mon-uerimus* (da) smo opomenuli
		am-averitis (da) ste ljubili	*mon-ueritis* (da) ste opomenuli
		am-avĕrint (da) su ljubili.	*mon-uĕrint* (da) su opomenuli.
Prapr.	jed.	*am-avissem* bio bih ljubio	*mon-uissem* bio bih opomenuo
		am-avisses bio bi ljubio	*mon-uisses* bio bi opomenuo
		am-avisset bio bi ljubio	*mon-uisset* bio bi opomenuo
	mn.	*am-avissêmus* bili bismo ljubili	*mon-uissêmus* bili bismo opomenuli
		am-avissêtis bili biste ljubili	*mon-uissêtis* bili biste opomenuli
		am-avissent bili bi ljubili.	*mon-uissent* bili bi opomenuli.

		III.	IV.
Sad.	jed.	*leg-am* (da) štijem	*aud-iam* (da) čujem
		leg-as (da) štiješ	*aud-ias* (da) čuješ
		leg-at (da) štije	*aud-iat* (da) čuje
	mn.	*leg-âmus* (da) štijemo	*aud-iâmus* (da) čujemo
		leg-âtis (da) štijete	*aud-iâtis* (da) čujete
		leg-ant (da) štiju.	*aud-iant* (da) čuju.

Nesvr.	jed.	*leg-ĕrem* štio bih	*aud-îrem* čuo bih
		leg-ĕres štio bi	*aud-îres* čuo bi
		leg-ĕret štio bi	*aud-îret* čuo bi
	mn.	*leg-erêmus* štili bi-smo	*aud-irêmus* čuli bi smo
		leg-erêtis štili biste	*aud-irêtis* čuli biste
		leg-ĕrent štili bi.	*aud-îrent* čuli bi.
Pregj.	jed.	*leg-ĕrim* (da) sam štio	*aud-ivĕrim* (da) sam čuo
		leg-ĕris (da) si štio	*aud-ivĕris* (da) si čuo
		leg-ĕrit (da) je štio	*aud-ivĕrit* (da) je čuo
	mn.	*leg-erimus* (da) smo štili	*aud-iverimus* (da) smo čuli
		leg-eritis (da) ste štili	*aud-iveritis* (da) ste čuli
		leg-ĕrint (da) su štili.	*aud-ivĕrint* (da) su čuli.
Prapr.	jed.	*leg-issem* bio bih štio	*aud-ivissem* bio bih čuo
		leg-isses bio bi štio	*aud-ivisses* bio bi čuo
		leg-isset bio bi štio	*aud-ivisset* bio bi čuo
	mn.	*leg-issêmus* bili bi-smo štili	*aud-ivissêmus* bili bismo čuli
		leg-issêtis bili biste štili	*aud-ivissêtis* bili biste čuli
		leg-issent bili bi štili.	*aud-ivissent* bili bi čuli.

Vježbanje.

Deus nos servet. Vituperavimus te, ut mores tuos emendares. Filius pareat patri. Si 1) merêres, nobis omnibus placêres. Edimus 2) ut vivamus; non vivimus ut edamus. Si virtutem solam coleremus 3), non viveremus in tot tantisque curis 4). Discipulus oboediat 5) praeceptori. Praeceptores nunquam nos punirent, si praecepta eorum audiremus. Nemo hominum tam bonus fuit, ut nunqnam peccaverit. Si oravisses, veniam impetravisses 6). Crudelitas 7) Neronis tam magna fuit, ut nulli bono unquam placuerit. Poena te non terruisset, nisi eam meruisses. Socrates adeo 8) contempsit 9) mortem, ut laeto vultu venenum 10) biberit 11). Si semper bene vixisses, mortem numquam metuisses 12). Tanta Spartanorum fortitudo fuit, ut urbem suam numquam

muris muniverint 13). Si in studiis meis me impedivissetis, vos punivissem.

1 da, 2 jesti, 3 gojiti, 4 pečal, 5 slušati, 6 umoliti, 7 okrutnost, 8 toliko, 9 prezirati, 10 otrov, 11 piti, 12 bojati se, 13 utvrditi.

Da bi vi upravo 1) boga ljubili, dobrovoljno bi pretrpjeli 2) dosadnosti 3) ovoga života. Život naš uresimo *(vez)* dobrijem djelima. Da svi ljudi slušaju boga. Zli ljudi imali bi manjijeh pečalI, da ih duševnost nebi često strašila. Vazda da pravica 4) dobije 5), nikada korist. Nebi se ti ništa strašio, da bi samomu bogu vjerovao. Uši imate da čujete. Da bi ti poslušao moj svjet, nebi tako dugo spavao. Nigda ne bismo tako okrutni, da smo za šalu 6) ikoju živinu progonili 7). Da bi ti bio mene hvalio, ja bi te bio ljubio. Ti nijesi tako dobar učenik, da si vazda poslušao učitelja. Učitelj bio bi vele *(valde)* veseo, da bi ste vi svi njega bili poslušali. Niko nije tako dobar, da je živio svegj bez manâ. Niko 8) te nebi bio prezirao; da si ti bio više gojio krepost nego korist. Tolika je bila mržnja oca i sina da ista je smrt nije prekosila 10). Tebi bi bili dobrovoljno robovali da bi nas bio čuo.

1 vere, 2 tollerare, 3 molestia, 4 ius, 5 vincĕre, 6 (prev) ioci causa, 7 vexare, 8 nemo, 10 finire.

c) Zapovjedni.

		I.	II.
Sad.	jed.	*am-a* ljubi	*mon-e* opomeni
	mn.	*am-âte* ljubite.	*mon-ête* opomenite.
Bud	jed.	*am-âto* ljubićeš ti	*mon-êto* opomenućeš ti
		am-âto ljubiće on	*mon-êto* opomenuće on
	mn.	*am-atôte* ljubićete vi	*mon-êtôte* opomenućete vi
		am-anto ljubiće oni.	*mon-ento* opomenuće oni.

		III.	IV.
Sad.	jed.	*leg-e* čitaj	*aud-i* čuj
	mn.	*leg-ite* čitajte.	*aud-îte* čujte.
Bud.	jed.	*leg-ito* čitaćeš ti	*aud-îto* čućeš ti
		leg-ito čitaće on	*aud-îto* čuće on
	mn.	*leg-itôte* čitaćete vi	*aud-îtôte* čućete vi
		leg-unto čitaće oni.	*aud-iunto* čuće oni.

Vježbanje.

Virtutem ama. Vitia vitate 1). Liberi parentes suos amanto. Arcête 2) malos a vobis. Praeceptor docêto, discipuli tacento 3). Ede et bibe ut vivas. Neminem laedîtote 4). Audite libenter sermones sapientium virorum. Iudices scelera puniunto.

1 izbjegnuti, 2 odalećiti, 3 mučati, 4 objediti.

Hvalite, djeco, gospodina; hvalite ime gospodina. Vojvoda sačuvaće 1) vojnike, kao sebe istoga. Pokorićeš se 2) zakonima. Podarite 3) nevoljnijem 4) pomoć vašu. Učite 5) umjetnosti. Kupićeš 6) što je treba 7). Slušaj roditelje. Svršićeš 8) ova neprijateljstva 9).

1 servare, 2 parêre, 3 praebêre, 4 miser, a, um, 5 discĕre, 6 emĕre, 7 quod opus est, 8 finire, 9 inimicitia.

d). Neodregjeni.

I.	II.
Sad. *am-âre* ljubiti.	*mon-êre* opomenuti.
Pregj. *am-avisse* bit ljubio (da sam ljubio).	*mon-uisse* bit opomenuo (da sam opomenuo).
Bud. jed. *am-atûrum am um esse* (da ću ljubiti).	*mon-itûrum am um esse* (da ću opomenuti)
mn. *am-atûros as a esse* (da ćemo ljubiti).	*mon-itûros as a esse* (da ćemo opomenuti).

III.	IV.
Sad. *leg-ĕre* štiti.	*aud-îre* čuti
mn. *leg-isse* biti štio (da sam štio).	*aud-ivisse* bit čuo (da sam čuo).
Bud. jed. *lec-tûrum am um esse* (da ću štiti).	*aud-itûrum am um esse* (da ću čuti)
mn. *lec-tûros as a esse* (da će mo štiti).	*aud-itûros as a esse* (da ćemo čuti).

Vježbanje.

Vexare miseros nefas est. Servavisse patriam maxima est gloria. Spero 1) nos amaturos esse parentes. Saepe optimum est tacêre. Meruisse gloriam melius est quam gloriam habêre. Credimus te moniturum nos esse. Se ipsum vincĕre victoria maxima est. Grammaticam didicisse bonum est. Puto 2) te lecturum esse

hunc bonum librum. Scire melius est quam audivisse. Audivimus illos finituros esse bellum.

1 uzdati se, 2 cijeniti.

Svoje mane popraviti trudnje je nego mane drugijeh koriti. Zla je stvar bit zabludio. Uzdam se da će te hvaliti tvoja dobra djela. Biti zdravo bolje je nego imati bogastva. Biti mučao često je ugodno. Mislim da ćeš oblakšati 1) moje bolesti. Rijeti istinu svegj je dobro. Dugo bit živio nije slavno, nego dobro bit živio. Cijenim da će naši dobiti neprijatelje. Dugo gladovati teško je. Bit dovršio 2) srećno rat, svakomu je vojvodi ugodno. Čujemo da će suci 3) pedepsati zločinstva.

1 lenire, 2 finire, 3 iudex (icis).

e). Dionik.

	I.	II.
Sad.	*am-ans* ljubeći.	*mon-ens* opominjajući.
Bud.	*am-atûrus* kaneć 1) ili hoteć ljubiti.	*mon-itûrus* kaneć ili hoteć opomenuti.

	III.	IV.
Sad.	*leg-ens* štijući.	*aud-iens* čujući
Bud.	*lec-tûrus* kaneć ili hoteć štiti.	*aud-itûrus* kaneć ili hoteć čuti.

f). Gerundij.

	I.	II.
g.	*am-andi* ljubljenja,	*mon-endi* opominjanja,
d.	*am-ando* ljubljenju,	*mon-endo* opominjanju,
ak.	*am-andum* ljubljenje,	*mon-endum* opominjanje,
ab.	*am-ando* ljubljenjem.	*mon-endo* opominjanjem.

	III.	IV.
g.	*leg-endi* štenja,	*aud-iendi* čuvenja,
d.	*leg-endo* štenju,	*aud-iendo* čuvenju,
ak.	*leg-endum* štenje,	*aud-iendum* čuvenje,
ab.	*leg-endo* štenjem.	*aud-iendo* čuvenjem.

1) Ovog oblika nemamo. Po bokeškom govoru (ćah ljubiti) išlo bi „hoteć ljubiti."

g). Supin.

I.	II.
1. *am-âtum* ljubit 2),	*mon-itum* opomenut,
2. *am-âtu* ljubiti 3).	*mon-itu* opomenuti.

III.	IV.
1. *lec-tum* štit,	*aud-îtum* čut,
2. *lec-tu* štiti.	*aud-îtu* čuti.

Vježbanje.

Erranti libenter viam monstrato. Ciconiae 1) migraturae 2) in alias terras plerumque 3) triangulum 4) formant. Bene monenti pareto. Laudem meriturus nemo iners 5) iacebit 6). Metuentem confirma 7); cadenti 8) auxilium praebe. Empturi pretium mercium quaerunt 9), antequam 10) emunt. Dormientem excitamus 11). Aves dormiturae caput sub ala 12) abscondunt 13). Romani artem bellandi 14) maxime amabant. Tacendum est, si sapientiores docent. Legendo disces legĕre. Non omne tempus aptum 15) est ad 16) dormiendum. Multi Graeci in Italiam migraverunt habitatum 17). Multi iuvenes Romani in Graeciam veniebant auditum doctores 18) philosophiae 19). Consul placandis 20) diis dat operam 21). Pleraque 22) dictu, quam re *(djelom)* sunt faciliora.

1 roda, 2 seliti se, 3 ponajviše, 4 trokut 5 besposlen, a, o, 6 ležati, 7 ohrabriti, 8 padati, 9 iskati, 10 prije nego, 11 probuditi, 12 krilo, 13 skriti, 14 ratovati, 15 podoban, na, o, 16 za, 17 stanovati, 18 znanac, 19 mudroznanje, 20 utažiti, 21 dare operam — nastojati, 22 mnogi, a, o.

Pjevajući i boga hvaleći čevrljuge 1) lete. Hoteć uresiti tijelo, uresi i dušu. Cvatajućijem 2) stablima mraz 3) noćni škodi 4). Hoteć svima omiliti 5), nećeš nikomu omiliti. Rode kaneć izvesti 6) piliće 7) svoje, prije 8) im 9) let 10) kušaju 11). Ištućemu ukaži put. Slušajućijem mladićima dobrovoljno davamo darove. Slušanjem često zaslužio si 12) veliku hvalu. Znanje 13) dobra 14) življenja, nije lasno. Zakoni pedepšući, roditelji čuvajući od-

---

2) Isto kao u starosl.

3) Ni ovoga oblika nemamo.

gajaju 15). Mnoge su stvari u ovoj knjizi ugodne čuti i poznati 16). Ne dugijem 17) životom, nego 18) dobrijem 19) životom slavni 20) smo.

1 alauda, 2 florêre, 3 frigus, 4 nocêre, 5 placêre, 6 educĕre, 7 pullus, 8 antea, 9 (prev. gen.), 10 volatus, 11 probare, 12 merêre, 13 ars, 14 (prev. bene), 15 erudire, 16 cognoscĕre, 17 (prev. diu), 18 sed, 19 (prev. bene), 20 gloriosus, a, um.

Sprega pasivna.

§. 39.

a. Pokazni.

	I.	II.
Sad. jed.	*am-or* ljubljen sam	*mon-eor* opomenut sam
	am-âris ljubljen si	*mon-êris* opomenut si
	am-âtur ljubljen je 1)	*mon-êtur* opomenut je
mn.	*am-âmur* ljubljeni smo	*mon-êmur* opomenuti smo
	am-amini ljubljeni ste	*mon-emini* opomenuti ste
	am-antur ljubljeni su.	*mon-entur* opomenuti su.
Nesvr. jed.	*am-âbar* bijah ljubljen	*mon-êbar* bijah opomenut
	am-abâris bijaše ljubljen	*mon-ebâris* bijaše opomenut
	am-abâtur bijaše ljubljen	*mon-ebâtur* bijaše opomenut
mn.	*am-abâmur* bijasmo ljubljeni	*mon-ebâmur* bijasmo opomenuti
	am-abamini bijaste ljubljeni	*mon-ebamini* bijaste opomenuti
	am-abantur bijahu ljubljeni.	*mon-ebantur* bijahu opomenuti.

1) Može biti u nas pasivno i kad je aktivni oblik sa refleksivnijem se kako u talij. sa **mi, ti, si:** liber legitur, knjiga se čita (čitana je), il libro si legge (è letto). Ovo vrijedi za sva vremena.

Bud.	jed.	*am-abor* biću ljubljen	*mon-êbor* biću opomenut
		am-aběris bičeš ljubljen	*mon-eběris* bićeš opomenut
		am-abitur biče ljubljen	*mon-ebitur* biće opomenut
	mn.	*am-abimur* bićemo ljubljeni	*mon-ebimur* bićemo opomenuti
		am-abimini bićete ljubljeni	*mon-ebimini* bićete opomenuti
		am-abuntur biće ljubljeni.	*mon-ebuntur* biće opomenuti.

		III.	IV.
Sad.	jed.	*leg-or* čitan sam	*aud-ior* čuven sam
		leg-ěris čitan si	*aud-îris* čuven si
		leg-itur čitan je	*aud-îtur* čuven je
	mn.	*leg-imur* čitani smo	*aud-îmur* čuveni smo
		leg-imini čitani ste	*aud-imini* čuveni ste
		leg-untur čitani su.	*aud-iuntur* čuveni su.
Nesvr.	jed.	*leg-êbar* bijah čitan	*aud-iêbar* bijah čuven
		leg-ebâris bijaše čitan	*aud-iebâris* bijaše čuven
		leg-ebâtur bijaše čitan	*aud-iebâtur* bijaše čuven
	mn.	*leg-ebamur* bijasmo čitani	*aud-iebâmur* bijasmo čuveni
		leg-ebâmini bijaste čitani	*aud-iebamini* bijaste čuveni
		leg-ebantur bijahu čitani.	*aud-iebantur* bijahu čuveni.
Bud.	jed.	*leg-ar* biću čitan	*aud-iar* biću čuven
		leg-êris bićeš čitan	*aud-iêris* bićeš čuven
		leg-êtur biće čitan	*aud-iêtur* biće čuven
	mn.	*leg-êmur* bićemo čitani	*aud-iêmur* bićemo čuveni
		leg-emini bićete čitani	*aud iemini* bićete čuveni
		leg-entur biće čitani.	*aud-ientur* biće čuveni.

Pregjašnje.

	I.				II.	
Jed.	*am-âtus*	*sum*	bih (ili)	*mon-itus*	*sum*	bih (ili)
	a	*es*	bio sam	*a*	*es*	bio sam
	um	*est*	ljubljen	*um*	*est*	opomenut
mn.	*am-âti*	*sumus*		*mon-iti*	*sumus*	
	ae	*estis*		*ae*	*estis*	
	a	*sunt.*		*a*	*sunt.*	

	III.				IV.	
Jed.	*lec-tus*	*sum*	bih (ili)	*aud-îtus*	*sum*	bih (ili)
	a	*es*	bio sam	*a*	*es*	bio sam
	um	*est*	čitan	*um*	*est*	čuven
mn.	*lec-ti*	*sumus*		*aud-îti*	*sum*	
	ae	*estis*		*ae*	*estis*	
	a	*sunt.*		*a*	*sunt.*	

Prapregjašnje.

	I.				II.	
Jed.	*am-âtus*	*eram*	bijah bio	*mon-itus*	*eram*	bijah bio
	a	*eras*	ljubljen	*a*	*eras*	opomenut
	um	*erat*		*um*	*erat*	
mn.	*am-âti*	*eramus*		*mon-iti*	*eramus*	
	ae	*eratis*		*ae*	*eratis*	
	a	*erant.*		*a*	*erant.*	

	III.				IV.	
Jed.	*lec-tus*	*eram*	bijah bio	*aud-îtus*	*eram*	bijah
	a	*eras*	čitan	*a*	*eras*	bio
	um	*erat*		*um*	*erat*	čuven
mn.	*lec-ti*	*eramus*		*aud-îti*	*eramus*	
	ae	*eratis*		*ae*	*eratis*	
	a	*erant.*		*a*	*erant.*	

Buduće II.

	I.				II.	
Jed.	*am-âtus*	*ero*	budem	*mon-itus*	*ero*	budem
	a	*eris*	ljubljen	*a*	*eris*	opomenut
	um	*erit*		*um*	*erit*	

mn.	*am-âti* / *ae* / *a*	*erimus* / *eritis* / *erunt.*	*mon-iti* / *ae* / *a*	*erimus* / *eritis* / *erunt.*

	III.		IV.	
Jed.	*lec-tus* / *a* / *um*	*ero* budem / *eris* čitan / *erit*	*aud-îtus* / *a* / *um*	*ero* budem / *eris* čuven / *erit*
mn.	*lec-ti* / *ae* / *a*	*erimus* / *eritis* / *erunt.*	*aud-îti* / *ae* / *a*	*erimus* / *eritis* / *erunt.*

Vježbanje.

Tu amaris 1) a parentibus tuis, et parentes tui amantur a te. Lepores 2) etiam parvo strepitu 3) terrentur 4). Hi libri a discipulis leguntur. Nutrimini 5) et vestimini 6) a parentibus vestris. A Solone civitas Atheniensium legibus emendabatur. Dionysius tyrannus 7) etiam a suis timebatur. Multae epistolae a me scribebantur, sed a te nulla legebatur. Vos a discipulis vestris libenter audiebamini. Nunquam a bonis amaberis, si malorum societatem amas. Non semper a parentibus tuis moneberis. Si nunc contemnimini a multis, tamen 8) aliquando non contemnemini. Etiam maximi dolores tempore lenientur 9). Athenae a Pericle pulcherrimis aedificiis 10) ornatae sunt. Catilinae coniuratio 11) a Cicerone prohibita est 12). Studia litterarum nunquam sine 13) damno 14) neglecta sunt 15). Vere 16) terra floribus et herbis vestita est. Multi principes 17) Atheniensium damnati sunt 18), quamquam 19) sine causa 20) accusati erant 21). Miltiadis virtute Persae ab imperio Graeciae prohibiti erant 22). Romani saepe victi erant ab Hannibale, sed tandem 23) Hannibal a Romanis victus est. Romani a Graecis eruditi erant 24) artibus 25) et litteris. Si hostes patriae fugati erunt, omnes domus et viae floribus ornabuntur. Si bene exerciti eritis 26), a nullo praeceptore terrebimini. A bonis omnibus defendar 27), etiam si a malis neglectus ero. Si bene eruditus eris, ipse alios erudies.

1 od, 2 zec, 3 bahat, 4 strašiti, 5 hraniti, 6 oblačiti, 7 samodržac, 8 sasvim tim, 9 oblakšati, 10 zgrada, 11 urota, 12 zapriječiti, 13 bez, 14 šteta, 15 zanemariti, 16 proljeće, 17 prvi (izvrsni), 18 osuditi, 19 premda, 20 uzrok, 21 optužiti, 22 odalečiti, 23 napokon, 24 izučiti, 25 umjetnost, 26 uvježbati, 27 braniti.

Mi smo svi sačuvani od boga. Uvježbani ste u mnogijem umjetnostima. Bog je od nas najviše 1) štovan 2). Ti si pedepsan 3), ako si sagriješio. Mi svi bijasmo odgojeni 4) od roditeljâ našijeh. Tugjom 5) nesrećom 6) bijaste opomenuti; ali se nijeste bili prestrašili od pogibelji 7). Svegj bijah štovan od učenikâ mojih, i vi će te svegj od njih biti štovani. Pausanias pred 8) hramom 9) Minerve bijaše ukopan 10). Ko je sad hvaljen od zlijeh, skoro će od njih bit progonjen 11). Biću uvježban u mnogijem umjetnostima. Rado biću čuven od vas, i vi ste od mene rado bili čuveni. Hannibal bi predobiven 12) od Scipiona kod 13) Zame. Mi bismo prestrašeni od trešnje 14). Ova knjiga bi čitana od mene. Zvijezde ne bijahu (bile) prebrojene 15) nigda od ikakvoga čovjeka. Grci bijahu (bili) prestrašeni radi došašća 16) Persijanâ. Ti bijaše (bio) pedepsan od tvojih roditeljâ. Putovanja naša bijahu (bila) zapriječena mnogima poslima17). Ako budemo od boga čuvani, dobro je.

1 maxime, 2 colĕre, 3 punire, 4 educare, 5 alienus, a, um, 6 calamitas, 7 periculum, 8 ante (s ak.), 9 aedes, 10 sepelire, 11 vexare, 12 superare, 13 apud (s ak), 14 terremotus, 15 numerare, 16 adventus (prev. abl. bez predloga), 17 negotium.

b. Vezni.

		I.	II.
Sad.	jed.	*am-er* (da) sam	*mon-ear* (da) sam opomenut
		am-êris ljubljen	*mon-eâris*
		am-êtur	*mon-eâtur*
	mn.	*am-êmur*	*mon-eâmur*
		am-êmini	*mon-eamini*
		am-entur.	*mon-eantur.*
Nesvr.	jed.	*am-ârer* bio bih	*mon-êrer* bio bih opomenut
		am-arêris ljubljen	*mon-erêris*
		am-arêtur	*mon-erêtur*
	mn.	*am-arêmur*	*mon-erêmur*
		am-aremini	*mon-eremini*
		am-arentur.	*mon-erentur.*

		III.	IV.
Sad.	jed.	*leg-ar* (da) sam	*aud-iar* (da) sam čuven
		leg-âris čitan	*aud-iâris*
		leg-âtur	*aud-iâtur*

	mn.	*leg-âmur*		*aud-iâmur*
		leg-amini		*aud-iamini*
		leg-antur.		*aud-iantur.*
Nesvr.	jed.	*leg-ĕrer*	bio bih	*aud-îrer* bio bih čuven
		leg-erêris	čitan	*aud-irêris*
		leg-erêtur		*aud-irêtur*
	mn.	*leg-erêmur*		*aud-irêmur*
		leg-eremini		*aud-iremini*
		leg-erentur.		*aud-irentur.*

P r e g j a š n j e.

	I.			II.		
Jed.	*am-âtus*	*sim*	(da) sam	*mon-itus*	*sim*	(da) sam
	a	*sis*	bio lju-	*a*	*sis*	bio opo-
	um	*sit*	bljen	*um*	*sit*	menut
mn.	*am-âti*	*simus*		*mon-iti*	*simus*	
	ae	*sitis*		*ae*	*sitis*	
	a	*sint.*		*a*	*sint.*	
	III.			IV.		
Jed.	*lec-tus*	*sim*	(da) sam	*aud-îtus*	*sim*	(da) sum
	a	*sis*	bio či-	*a*	*sis*	bio
	um	*sit*	tan	*um*	*sit*	čuven
mn.	*lec-ti*	*simus*		*aud-îti*	*simus*	
	ae	*sitis*		*ae*	*sitis*	
	a	*sint.*		*a*	*sint.*	

P r a p r e g j a š n j e.

	I.			II.		
Jed.	*am-âtus*	*essem*	bio bih	*mon-itus*	*essem*	bio bih
	a	*esses*	(bio)	*a*	*esses*	(bio)
	um	*esset*	ljubljen	*um*	*esset*	opomenut
mn.	*am-âti*	*essemus*		*mon-iti*	*essemus*	
	ae	*essetis*		*ae*	*essetis*	
	a	*essent.*		*a*	*essent.*	
	III.			IV.		
Jed.	*lec-tus*	*essem*	bio bih	*aud-îtus*	*essem*	bio bih
	a	*esses*	(bio)	*a*	*esses*	(bio)
	um	*esset*	čitan	*um*	*esset*	čuven

mn. *lec-ti*	*essemus*		*aud-îti*	*essemus*
ae	*essetis*		*ae*	*essetis*
a	*essent.*		*a*	*essent.*

Vježbanje.

Milites nostri fortes sunt, non ut ipsi laudentur, sed ut patria ab hostibus liberatur 1). Neglegens 2) puer a praeceptore moneatur et poena terreatur. Id tantum ematur, quod opus est. Omne scelus puniatur. Si bellum esset, oppida 3) munirentur. Si ego a vobis contemnĕrer, vos contemneremini ab omnibus bonis. Si a vobis modus adhiberetur 4), non toties *(toliko putâ)* admoneremini. Si eventus 5) futuri temporis nobis indicaretur 6), saepe valde sollecitaremur 7). Accusati sitis a malis. Si Graeci a Persis superati essent, fortasse *(možda)* tota Europa ab his occupata 8) esset. Exerciti sint 9) hi pueri in lingua latina; in graeca lingua exerciti non sunt. Si satis moniti essetis, fortasse modus a vobis adhibitus esset. Quis tam perfectus 10) est, ut virtus ab eo nunquam neglecta sit? Non contempti essetis ab omnibus civibus, nisi 11) leges a vobis neglectae essent. Bene eruditus sis, tamen *(ipak)* saepe peccas. A vobis auditi essemus, si nos ipsi vos audivissemus.

1 osloboditi, 2 nemarljiv, a, o, 3 grad, 4 (prev.) da bi se ponašali u putu i načinu, 5 zgoda, 6 pokazati, 7 potaknuti, 8 osvojiti, 9 uvježbati (prev. sa neka), 10 savršen, a, o, 11 da ne.

Molite, da ste (budete) od boga čuveni. Bili bi vi uslišeni 1) da bi uprav molili. Da nigda od nas nijesu (ne budu) rečene laži. Mi bi bili uvježbani u umjetnostima, da smo učili. Slušaćete učitelja da se uvježbate dobro u knjizi. Mi nebi bili tako često uplašeni od naše savijesti 2), da bi joj se pokorili 3). Mi se u skuli vježbamo, da se naučimo 4). Ako bi bili vi od zlijeh hvaljeni, od dobrijeh ne bi ste bili ljubljeni. Sumlji se 5) koji su gradovi bili opustošeni 6) od neprijateljâ. Neka si često bio opomenut; nijesi nigda bio prepaden. Neka su bili od vas štiveni ovi listovi, pisani nijesu. Vi ne biste bili progonjeni, da vaši gragjani ne bi bili od vas prezirani 7).

1 exaudire, 2 conscientia, 3 parêre, 4 docêre, 5 dubitare, 6 vastare, 7 contemnĕre.

c. Zapovjedni.

	I.	II.
Sad. jed.	*am-âre* budi ljubljen	*mon-êre* budi opomenut
mn.	*am-amini* budite ljubljeni.	*mon-emini* budite opomenuti.
Bud. jed.	*am-âtor* bićeš ljubljen	*mon-êtor* bićeš opomenut
	am-âtor biće ljubljen	*mon-êtor* biće opomenut
mn.	*am-aminor* bićete ljubljeni	*mon-eminor* bićete opomenuti
	am-antor biće ljubljeni.	*mon-entor* biće opomenuti.

	III.	IV.
Sad. jed.	*leg-ĕre* budi čitan	*aud-îre* budi čuven
mn.	*leg-imini* budite čitani.	*aud-imini* budite čuveni.
Bud. jed.	*leg-itor* bićeš čitan	*aud-îtor* bićeš čuven
	leg-itor biće čitan	*aud-îtor* biće čuven
mn.	*leg-iminor* bićete čitani	*aud-iminor* bićete čuveni
	leg-untor biće čitani.	*aud-iuntor* biće čuveni.

Vježbanje.

Bene exercitare a praeceptoribus tuis, ut matureris 1) ad altiora studia. Exercêre in bonis artibus, ut aliquando doctus sis. Inertes pueri semper a vobis monentor. Fortes este, et metuimini ab hostibus. Parentes a filiis coluntor. Qui peccaverit, punîtor. Fortes este et munimini contra malum.

1 sazdreti.

Vazda budi čuvan 1) od boga. Naši gradovi neka budu (biće) utvrgjeni jakošću 2) našom. Budi odgojen 3) u lijepijem 4) umjetnostima. Bićeš vladan 5) od znanijeh ljudî. Budite marljivi, i nigda ne budite opomenuti cijeća 6) nemarljivosti. Bićeš prestrašen od savijesti tvoje. Niko neće bit hvaljen (neka ne bude) od nas, ako nije 7) dobar; svi zli biće (neka budu) huljeni 8).

1 custodire, 2 fortitudo, 3 excolĕre, 4 bonus, a, um, 5 regĕre, 6 propter (s ak.), 7 ako nije — nisi, 8 vituperare.

d. Neodregjeni.

I.

Sad. *am-âri* bit ljubljen (da sam ljubljen).
Pregj. jed. *am-âtum*, *am*, *um*, *esse* bit bio ljubljen (da sam bio ljubljen).
mn. *am-âtos*, *as*, *a esse* bit bili ljubljeni (da smo bili ljubljeni).
Bud. *am-âtum iri* da ću bit ljubljen.

II.

Sad. *mon-êri* bit opomenut (da sam opomenut).
Pregj. *mon-itum*, *am*, *um esse* bit bio opomenut (da sam bio opomenut).
mn. *mon-itos*, *as*, *a esse* bit bili opomenuti (da smo bili opomenuti).
Bud. *mon-itum iri* da ću bit opomenut.

III.

Sad. *lĕg-i* bit čitan (da sam čitan).
Pregj. jed. *lec-tum*, *am*, *um esse* bit bio čitan (da sam bio čitan)
mn. *lec-tos*, *as*, *a esse* bit bili čitani (da smo bili čitani).
Bud. *lec-tum iri* da ću bit čitan.

IV.

Sad. *aud-îri* bit čuven (da sam čuven).
Pregj. jed. *aud-îtum*, *am*, *um esse* bit bio čuven (da sam bio čuven
mn. *aud-îtos*, *as*, *a esse* bit bili čuveni (da smo bili čuveni).
Bud. *aud-îtum iri* da ću bit čuven.

e. Dionik.

I.

Pregj. *am-âtus*, *a*, *um* ljubljen a, o.
Bud. *am-andus*, *a*, *um* imam, imaš, ima bit ljubljen.

II.

mon-itus, *a*, *um* opomenut a, o.
mone-ndus, *a*, *um* imam, imaš, ima bit opomenut.

III.

Pregj. *lec-tus*, *a*, *um* čitan a, o.
Bud. *leg-endus*, *a*, *um* imam, imaš ima bit čitan.

IV.

aud-îtus, *a*, *um* čuven a, o.
aud-iendus, *a*, *um* imam, imaš, ima bit čuven.

Vježbanje.

Puniri debetis, si peccatis. Bene excultum esse in artibus semper utile erit. Vos omnes saepe moneri debetis. Vituperari a malo homine nemini turpe est. Pulchrum est laudatum esse a

laudato viro. Liberi nostri ad timorem domini educandi sunt. Auxilium praebitum tibi non placuit. Errantes monendi sunt. Bene finiti labores iucundi sunt. Virtutes maxime colendae sunt.

Dobro biti izučen 1), velika je dika 2).Bit zapušten 3) od zlijeh, dobro je. U mladosti bit dobro uvježban i starcu podariva 4) veliku korist. Dobro biti odgojen, biće ti korisno. Izjednačena 5) pravica 6) svijeh, bijaše oslobodila grad od bunâ. Bezočnost djece ima se ukrotiti 7). Prezirani ljudi kadgod bili su najbolji. Riječi laskavacâ nigda nemaju se čuti.

1 erudîre, 2 laus, 3 neglegĕre, 4 prabêre, 5 ius, 6 aequare, 6 coercêre.

Vježbanje za sve sprege.

Laudamus diligentes pueros, admonemus inertes; illos praemio afficimus 1), hos punîmus. Quis nunquam peccavit, quis legibus semper paruit? quis semper recte fecit 2) et soli saluti reipublicae servivit? Praeceptor vester fui, non ut vos delectarem 3) sed ut vos docêrem, ut regĕrem, ut erudîrem. Errantem mone, monentem audi; neglegentem carpe 4), dormientem excita. Dives et stultus homo laudatur ab adulatoribus, monetur a nullo, contemnitur ab omnibus, punîtur a deo. Quid iucundius est quam laudari a laudato viro, exerceri ab exercito, diligi a dilecto, erudiri ab erudito. Filii audierunt verba parentum. Plantae virent 5) et florent 6). Ciconia 7) plerumque non volat sed ambulat.

1 obdariti, 2 činiti (pregj.), 3 raskošiti, 4 ukoriti, 5 zeleniti se, 6 cvijetati, 7 roda.

Najplemenitiji 1) Rimljani orahu polje i trudom 2) vježbahu tijelo; slobodni življahu i nikomu ne služahu 3), osim 4) domovini. Cicero bijaše sačuvao domovinu. Ludost ćeš izbjegnuti 5), nastoj 6) na mudrost 7) i bježi krivinu 8), čuvaj pravednost 9). Hvaliti ugodnije je nego kazniti; zapovidjeti 10) lašnje je, nego učiniti 11). Bijah huljen od oca, bijah učen od učitelja, bijah grizen od savijesti, bijah čuvan od boga. Dobre knjige čitane su od dobrijeh učenikâ.

1 nobilis, e, 2 labor, 3 servire, 4 nisi, 5 vitare, 6 studêre, 7 sapientia (prev. dat.), 8 culpa, 9 innocentia, 10 iubêre, 11 facĕre

Poglavlje VII.

O česticama (de particulis).

§. 40.

Čestice su nesklonive; one se dijele na prislove *(adverbia)*, predloge *(praepositiones)*, saveze *(coniunctiones)* i usklike *(interiectiones)*.

O prislovima.

§. 41.

Prislovi su čestice kojima se razjašnjuje zlamenovanje glagolâ, pridjevâ i samijeh prislovâ; n. p. *bene scribit* dobro piše, *parum bonus* malo dobar, *satis bene dixit* dosta dobro reče.

Prislovi se dijele po značenju na prislove vremena, mjesta i načina. Evo ogleda:

Upitni.	**Neodregjeni.**	**Pokazni.**	**Odnosni.**
		Vremena.	
quando ecquando kad?	*quandôque* kada god?	*tunc* onda *nunc* sada	*quum* kad.
		Mjesta.	
ubi gdje?	*alicubi* igdje	*ibi* ondje	*ubi* gdje.
unde odakle?	*alicunde* odakle god	*inde* odonle	*unde* odakle.
quo kamo?	*aliquo* ikamo	*eo* onamo *huc* ovamo	*quo* kamo.
qua kuda?	*quacumque* kuda god	*ea* onuda *hac* ovuda	*qua* kuda.
		Načina.	
quî quomodo kako?	*quantumvis* kako god	*ita* tako *sic* ovako	*ut* kako.

Vježbanje.

Quando accepisti donum a patre tuo? Nunc, sed quandoque accipiam a matre. Ubi est consilium 1) tuum? Unde venis 2)? Inde. Qua venies? Hac qua via est. Quomodo vales 3)? Ita 4) ut 5) antea 6).

1 odluka, 2 dolaziti, 3 biti od zdravlja (prev. kako si), 4 tako, 5 kako, 6 prije.

Kad čitamo i kako? Svagdano 1), i tako kako nas je naučio 2) učitelj. Kuda god bude put(a) doćemo 3). Kamo ideš 4)? Onamo. Kuda ćeš doći? Ovuda.

1 quotidie, 2 docêre, 3 venire, 4 tendĕre.

Prislovi načina s poregjenjem.

§. 42.

Po pravilu se poregjivaju samo oni prislovi koji postaju od pridjevâ i dionikâ svršetkom **e** i **ter.** Drugi red jednak je drugomu redu pridjevâ sr. roda; i treći je red kako u pridjevâ samo što dospjeva na **e** n. p. *docte doctius doctissime, celeriter celerius celerrime, similiter similius simillime, bene melius optime.* Isto je tako i u nas, samo što se i za prvi i treći red uzimlje sr. rod; *dobro bolje najbolje.*

Vježbanje.

De immortalitate 1) animorum docte 2) disputavit 3) Seneca, doctius Cicero, doctissime Plato. Graviter 4) te mater, gravius praeceptor gravissime pater puniet. Celeriter 5) atque ferociter 6) Scithae in 7) pugnam 8) incurrebant 9). Male res nostra est, vestra peius, eorum pessime.

1 neumrlost, 2 pametno, 3 razložiti, 4 teško, 5 hrlo, 6 gordo, 7 u, 8 boj, 9 srtati.

Oštro 1) vide risovi 2), oštrije orlovi 3) pamet vidi najoštrije. Teško nam je čuti ukor 4) teže pedepsu, najteže sramotu 5). Dobro trče 6) zecovi, bolje psi, najbolje konjevi. Pametno misli 7) naš prijatelj, pametnije ti, najpametnije on koji je najmudriji 8) megju 9) učenjacima 10).

1 acriter, 2 lynx (cis), 3 aquila, 4 reprehensio, 5 ignominia, 6 currĕre, 7 sentire, 8 sapiens, 9 inter (prev. s ak.), 10 doctor.

O predlozima.

§. 43.

Predlozi su čestice koje pokazuju odnošenje izmegju dvije stvari ili izmegju djelovanjem i stvari. Oni mogu stojat o sebi ili bit složeni s glagolima i imenima. Kad stoje o sebi slagaju se s različitim padežima, i to a) s akuzativom, b) s ablativom, c) s ak. i abl.

a. Predlozi s akuzativom.

ad do, k, na, za,
propter blizu, poradi,
ob pred, radi, za,
per kroz, po, glede, za,
ante prije,
circa circum okolo,
extra van,
erga prama,
iuxta pokraj, po,
cis i *citra* s ove strane (*cis* kad mjesto tiče a *citra* kad ne tiče).
apud kod,
praeter mimo, nad, preko, povrh,
prope blizu,
post za (iza), poslije,
inter megju, izmegju,
contra proti,
intra unutra, megju,
adversus proti,
secundum odma poslije, iza,
trans i *ultra* s one strane (*trans* kad mjesto tiče, *ultra* kad ne tiče).

b). Predlozi s ablativom.

a, *ab*, *abs* od, iz,
e, *ex* iz, od,
sine bez,
coram pred,
de iz, s, sa, o,
tenus do,
cum s, sa,
prae pred, od.

c). S ak. i s abl.

sub pod, podno,
subter pod (rijetko s abl.),
super povrh (rijetko s abl.),
in u, prama (kad je mirovanje s abl. a kretanje s ak.).

Vježbanje.

Natura maximam rerum copiam 1) ad hominum utilitatem comparavit 2). Apud Platonem multa de immortalitate animorum scripta sunt 3). Gallia Cisalpina Romanis cis Alpes sita 4) erat, Gallia Transalpina trans Alpes. Quod contra legem facis 5),

id nunquam 6) facis ad tuum commodum 7). Inter Galliam et Germaniam Rhenus est. Germani saepe totum diem iuxta ignem agebant 8). Quis ab omnibus laudatur? Nemo 9). Hannibal cum Romanis de imperio certavit 10), sed a Scipione de summo 11) loco 12) deiectus 13) est et in exilio 14) vitam finivit 15). Omnes fluvii 16) in Oceanum se effundunt 17). Dionysius tyrannus 18) ad impietatem 19) in deos adiunxit 20) iniuriam 21) in homines. Super tabernaculum 22) Darii solis imago fulgebat 23). Propter fortitudem 24), amice, pro contione 25) militum laudatus es a duce. Parentibus pro multis erga nos beneficiis 26) gratiam habemus 27).

1 mnoštvo, 2 nabaviti, 3 pisati, 4 položen, a, o, 5 činiti, 6 nikad, 7 bolje 8 provoditi, 9 niko, 10 boriti se, 11 višnji, a, e, 12 mjesto, 13 zbaciti, 14 prognanstvo, 15 svršiti, 16 rijeka, 17 izlijevati, 18 samodržac, 19 pogrgjenje, 20 pristaviti, 21 uvrijeda, 22 šator, 23 sjati, 24 jakost, 25 skup, 26 dobročinstvo, 27 habere gratiam — bit haran.

Sophocles je živio 1) do stare 2) starosti. Zapovjednici 3) slavodobitni 4) bijahu voženi 5) u 6) kolima 7) kroz grad. Verres oko sebe imaše najgore ljudi. S ove strane Rena stanuju 8) Nijemci 9), s one Galli. Van zidâ grada veliki je hram bogovima posvećen 10). Iza boga su roditelji. Sokrates prije smrti razložio je 11) o neumrlosti duhovâ 12). Mladići pred starcima neka budu stidljivi 13). Od buke 14) vojnikâ jedva 15) se je čuo govor vojvode. Mnoge ptice jeseni *(autumno)* u toplije 16) se strane presele 17). Prije bijele 18) zore 19) ptice pjevaju 20). Žabe u blatima 21) prebivaju 22). Rimljanima iz Egipta i Sicilije čudo 23) žita dovodilo se 24). Ako 25) bog je s nama, ko će bit proti nas? Sinko, dokuči 26) knjigu s natalâ 27).

1 vivo, vixi, victum, vivĕre, 2 summus, a, um, 3 imperator, 4 triumphans (antis), 5 vehĕre (kao legĕre), (6) (i z o s t a v i), 7 currus (us) (abl. jedn.), 8 incolĕre (kao legĕre), 9 Germani, 10 sacer, ra, um, 11 disputare, 12 animus, 13 verecundus, a, um, 14 strepitus (us), 15 vix, 16 calidus, a, um, 17 migrare — preseliti se, 18 primus, a, um, 19 lux (cis), 20 canĕre (kao legĕre), 21 palus (dis), 22 habitare, 23 magna vis, 24 advĕho, exi, ectum, ĕre, 25 si, 26 colligĕre (kao legĕre), 27 humus.

O savezima.

§ 44.

Savezi su čestice, koje očituju svezu megju riječima i rečenicama *(propositio)*. Rečenice ako su jedne s drugijem svezane, ili su usporegjene *(coordinatae)* ili su podložne *(subordinatae)*. Rečenice su usporegjene koje stoje jedna uz drugu o sebi, a podložne koje razjašnjuju onu s kojom su spojene. Tako su i savezi usporegjeni ili podložni; jedni veživaju usporegjene rečenice, drugi podložne.

Usporegjeni savezi.

1. Vezni *(copulativae): et, que, atque, ac* i, ter; *etiam, quoque* i, takogjer; *neque (nec)* niti, ni.
2. Razlučni *(disiunctivae): aut, vel (ve), sive, seu ili; aut - aut, vel - vel* ili - ili; *sive - sive* (s glag.) budi da - budi da.
3. Protivni *(adversativae) sed, verum* ali, nego; *autem, vero* pak, a; *at* nu, no; *atqui* sad pak, *tamen* sasvim tim, ipak.
4. Uzročni *(causales): nam, namque* jer jerbo; *enim, etenim,* bo, jerbo.
5. Zaglavni *(conclusivae): itaque, igitur* dakle; *ergo* dakle (kao posljedica); *eo* s toga; *ideo* zato; *idcirco, propterea* radi toga; *quare, qua de causa, quam ob rem, quam ob causam* česa radi.

Primjedba. Savezi *que* i *ve* ili, prionu uz riječ kojoj spadaju, n. p. *terra marique* na kopnu i na moru; *duabus tribusque* dvjema ili trima. Savezi *autem* i *enim* (bo) ne mogu stojat u početku nego vazda poslije jedne ili više riječi. Tako je i u našem jeziku, n. p. *lego enim* čitam bo.

Vježbanje.

Parentes et liberi 1) artissimo 2) vinculo 3) inter se coniuncti 4) sunt. Verres Siciliam per tres annos pessime vexavit 5) ac perdidit 6). Aeneas Troiam reliquit 7) Italiamque petivit 8). Etiam in Italia magna pericula Aeneae imminêbant 9), sed haec quoque vicit 10). Neque pulchritudo 11) corporis, neque aurum atque argentum manêbunt 12). Fortes milites aut vincunt aut cadunt 13). Bestiae 14) vel cicures 15) sunt vel ferae 16). Omnes

homines sunt felices, verum virtute. Omnia deerunt, virtus autem manebit. Plurimi vos vituperant 17), at optimi laudant. Cimon durum habuit initium 18) adolescentiae 19); nam propter crimen patris in vinculis tenebatur 20). Recte 21) Romani Martis filii nominantur 22); nullus 23) enim populus Martem magis 24) coluit 25). Cicero patriam servavit 26); itaque pater patriae nominatus est. Non ideo in hoc mundo sumus ut ludamus 27). Helvetii fere 28) quotidianis 29) proeliis 30) cum Romanis contendunt 31); qua de causa reliquos Gallos virtute praecedunt 32).

1 sinovi, 2 tijesan, na, o, 3 sveza, 4 coniungo, xi, ctum, ěre — spojiti, 5 harati, 6 perdo, didi, ditum, ěre — uništiti, 7 relinquo, iqui, ictum, ěre — ostaviti, 8 peto, īvi, ītum, ěre — krenuti put, 9 zijati nad glavom, 10 vinco vici, ctum, ěre — predobiti, 11 ljepota, 12 ostati, 13 pasti, 14 zvijer, 15 pitom, a, o, 16 gord, a, o, 17 kuditi, 18 početak, 19 prva mladost, 20 sputiti, 21 s razlogom, 22 zvati, 23 nijedan, na, o, 24 više, 25 colo, ui, ultum, ěre — poštovati, 26 spasiti, 27 ludo, si, sum, ěre — igrati, 28 malo ne, 29 svakdašnji, a, e, 30 boj, 31 rvati, 32 nadilaziti.

More i suho 1) stvorena biše 2) poradi ljudî. Dobro i zlo rvu se megju sobom, niti jedno stanuje gdje je drugo. I u dušmaninu poštuj krepost. Niti Hannibal niti Pyrrhus srušiše 3) rimsku državu 4). U dva ili tri dana mnogo 5) se promijeni 6). Cicero je spasio domovinu; ali nije imao zahvale 7). Mi nijesmo učeni, ipak nijesmo neznani 8). Nemoći 9) su ili u tijelu ili u duši. Mi smo svi braća: svi bo smo sinovi domovine. Hannibal bi pozvan natrag 10) od Kartagineză 11); s toga ostavi Italiju. Ova poslovica 12) nije istinita; dakle je laživa 13). Nije krepost zato dobra što je hvaljena, nego je hvaljena što je dobra.

1 terra, 2 creare, 3 everto, ti, sum, ěre — srušiti, 4 res publica, 5 valde, 6 mutare, 7 gratia, 8 indoctus, a, um, 9 morbus, 10 revocare, 11 Karthaginiensis, 12 proverbium, 13 falsus, a, um.

Podložni savezi (1).

1. Vremeniti *(temporales): quum* kad, *(quam primum) ut (ut primum), ubi, simulatque (simulac)* čim netom; *postquam (postea quam)* pošto, *antĕquam priusquam* prije nego; *dum* dok, u što, *donec quoad* dok, do (s pok. načinom)

1) Za ovu vrstu savezâ, učitelj treba da pomogne učenike sintaksom.

2. Pogodbeni *(conditionales)*: *si* ako, da, *sin* ako pak, *nisi (ni)*, *si non* ako ne, van da; *dum*, *modo*, *dummodo* samo da; *dum ne*, *modo ne*, *dummodo ne* samo da ne (s veznim).
3. Uzročni *(causales)*: *quia*, *quod* jer zašto, *quum* kad (buduć da), *quando* kad, *quoniam* zašto, *quando quidem* kad već, *siquidem* ako već (s vez).
4. Dopustni *(concessivae)*: *quamquam*, *etsi*, *tametsi*, *etiamsi*, *quamvis*, *quamlibet*, *quantumvis* premda, akoprem, *licet* ako i, *ut* stavimo da (s pok. i vez).
5. Namijerni *(finales)*: *ut* da, neka, *ne* da ne, *quo* da tim, *quin* da ne, *quominus* da ne (s glagolima „zabraniti zapriječiti" (s vez).
6. Poredni *(comparativae)*: *ut*, *sicut*, *velut*, *quam* kao, kaô što; *quasi*, *utsi*, *acsi*, *tanquam* isto kao (s pok. i vez).
7. Upitni *(interrogativae)*: *ne* li, *nonne* zar ne, *num* da li; *utrum*, *an* jeli; *annon* ali ne: *necne* ili ne (s pok).

Primjedba. Upitna čestica *ne* vazda priljubi na svrhu riječi, kao i u nas *li*, samo što se *ne* prilijepi a *li* odmakne.

8. Porični *(negativae)*: *non*, *haud*, *ne*, *nec (neque neve)* niti *nihil* ništa, *minime* ni malo, *ne-quidem* niti, *(ne-hoc-quidem)*, *vix* jedva, *parum*, *minus* malo (s pok.).

Vježbanje.

Quum Caesar in Galliam venit 1), omnes gentes bellum parabant. Postquam Persae 2) victi sunt, Graeci inter se ipsos bella gesserunt. Memoria 3) minuitur 4), nisi eam exerceas 5). Dum res maneat, verba fingantur 6). Socrates accusatus est 7), quod iuventutem corrumpĕret 8). Quamquam fortuna caeca est, tamen plerumque 9) virtuti favet 10). Mendaci non credimus, licet aliquando verum dicat. Edimus ut vivamus, Vita hominis est sicut umbra 11). Quam bonus est Deus! Nonne Deus totum hunc mundum creavit? Utrum Athenienses, an Spartani fortiores fuerunt. Non omnia habemus omnes. Vituperare haud difficile est. Hanc epistolam minus bene scripsisti; vix eam legimus.

1 doći, 2 Persijanci, 3 pamet, 4 slabiti, 5 vježbati, 6 kovati (stvarati), 7 tužiti, 8 štetiti, 9 više putâ, 10 prijati, 11 sjena.

Cicero, čim vidi izgubljeno 1) uhvanje slobode, odredi 2) ostaviti 3) Italiju. Sama će se Leuktra 4) srušiti, prije nego išče-

zne spomena Leuktričke 5) pobjede 6). Igrate dokle je vrijeme. Ovi mi strah istegni 7), ako je istinit, da nijesam 8) tiješten 9), ako pak (je) laživ, da napokon 10) jednom 11) oporavim se od straha (prestanem 12) bojati se 13). Kad je ovaj život tašt, uzdajmo se 14) u bolji. Hannibal, premda je Rimljane predobio, ipak je on sam napokon bio pobijegjen 15). Ako je i kratak život, ljudi ipak vrijeme ne štede 16). Čovjek ima upravljeno 17) tijelo, da tim nebo vidi. Pametni ljudi kazne 18), da se ne pogriješi 19). Što ti smeta 20) da nijesi pomljiv? Nije li pas sličan vuku? Pitam te, jesu li zvijezde od kog čovjeka prebrojene 21) ili ne. Ni djeca sumlje 22) o toj stvari. Popravljati 23) nije lasno. Vi ste malo pomljivi u skuli.

1 amitto, si, issum, ĕre, 2 constituo, i, ûtum, ĕre, 3 relinquĕre, 4 Leuctra (orum), 5 Leuctricus, a, um, 6 victoria, 7 eripĕre, 8 (prev. da ne jesam. Tako svud gdje je ovako.), 9 opprimĕre, 10 tandem, 11 aliquando, 12 desinĕre, 13 timêre, 14 expectare (s ak.), 15 devinco, îci, ctum, ĕre, 16 parcĕre (s dat.), 17 erectus, a, um, 18 punire, 19 peccare, 20 impedire, 21 numerare, 22 dubitare, 23 corrigĕre.

O uskliku.

§. 45.

Usklici su čestice, koje zlamenuju kakvo ćućenje, i ne stoje s ostalijem govorom u nikakvoj svezi. Usklici su: a) **izvorni**: *o*, *heu*, *eheu* o! ah! *vae* jaoh; b) **izvedeni**: *age agite* nu, dete, ala alate (zap. način glagola *ago*); *mehercule mehercle* tako mi Herkula (junak grčki).

(Slijedi drugi dio oblikâ).